

**የዘመናዊ ሥነ ጽሑፍ መገለጫዎች በጥንታዊ ድርሳናት ውስጥ -
እንዲራ ስብሐት እንደ ማሳያ**

ተስፋ አስማረ ሞላ¹

አጠቃሎ

የዚህ ጥናት ዋና ዓላማ ኢትዮጵያዊው ሊቅ አባ ጊዮርጊስ ዘጋስጫ በ14ኛው መቶ ክ/ዘመን አጋማሽ ውስጥ ከደረሰባቸው መጻሕፍት መካከል አንዱ ነው ተብሎ በሚታመነው 'እንዲራ ስብሐት' ላይ የይዘት ትንተና ማካሄድ ነው። እንዲራ ስብሐት የተዘጋጀው ድንግል ማርያምን ለማወደስ ሲሆን፤ በጠቅላላው በሁለት መቶ ሁለት የግእዝ ፊደላት ተረፎችንም ጨምሮ በቅደም ተከተላቸው የተደረሰ ሀገርኛ የሆነ ግጥማዊ የሥነ ጽሑፍ ሀብት ነው። ኢትዮጵያዊው ሊቅ አባ ጊዮርጊስ እንደደረሱት የሚታመነው እንዲራ ስብሐት የተባለው መጽሐፋቸው በዘመኑ የነበረውን የሥነ ጽሑፍ ዕድገት ቁልጭ አድርጎ ያሳያል። በእንዲራ ስብሐት ላይ የይዘት ትንተና ለማከናወን አንድ ጥንታዊ የብራና መጽሐፍ እና ሁለት የብራና ቅጅ የሆኑ የታተሙ መጻሕፍት ጥቅም ላይ ውለዋል። ተጨማሪ መረጃ ለማግኘት እና የጠራ ሐሳብ ለመያዝ ቃለ መጠይቅ በተጨማሪ የመረጃ ምንጭነት ጥቅም ላይ ውሏል። በእንዲራ ስብሐት ይዘት ውስጥ እንደሚስተዋለው ደራሲው ራስን ከሐሳብ ስርቆሽ (Plagiarism) ለመታደግ የሚበጁ ማምለጫ ስልቶችን፤ ማለትም ቀጥተኛ ጥቅስ፤ ጭምቅ ሐሳብና ግለ ገለጻን ተጠቅሟል። የአንድ ጸሐፊ የአገላለጽ ብቃት እና የጽሑፉ ውበት ዋነኛ መገለጫ የሆኑ የዘይቤ ዓይነቶች በእንዲራ ስብሐት ውስጥ ጥቅም ላይ ውለዋል። በመሆኑም በግጥማዊ ድርሰቱ ውስጥ ዐሥር የዘይቤ ዓይነቶችን ለመለየት ተችሏል። ከዚህም በተጨማሪ በእንዲራ ስብሐት ውስጥ የሚገኙት ዕሴቶችም ተለይተው ከማሳያ ጋር ተተንትነዋል። በማጠቃለያም እንዲራ ስብሐት በዘመኑ (በ14ኛው መቶ ክ/ዘመን) የግእዝ ሥነ ጽሑፍ ብቃት ምን ያህል ደረጃ ላይ ደርሶ እንደ ነበር ጥሩ ማሳያ ስለሚሆን ለተጨማሪ ምርምር የሚጋብዝ ምንጭ ሊሆን እንደሚችል ጥናቱ ጠቁሟል።

ቁልፍ ቃላት:- ጥንታዊ ጽሑፍ፣ ግእዝ፣ ድርሳን፣ ቅርስ፣ ግጥም፣ ሥንኝ ፣ ዘይቤ ፣ ዕሴት።

¹ መምህር በወሎ ዩኒቨርሲቲ። በጥንታዊ ጽሑፎች ጥናት (Philology) የዱክትርና ዲግሪ ተማሪ፣ አ.አ.ዩ።

1. መግቢያ

ኢትዮጵያ ከምትታወቅባቸው በርካታ ሀብቶች መካከል ዕድሜ ጠገብ የሆኑት እና በግእዝ ቋንቋ የተጻፉት ድርሳናት ተጠቃሽ ናቸው። በአሁኑም ሰዓት በተባበሩት መንግሥታት የትምህርት፣ የሳይንስ እና የባሕል ተቋም (UNESCO) ካስመዘገበቻቸው ዐሥራ ሁለት² ጥንታዊ የጽሑፍ ቅርሶች መካከል ሥምንቱ በግእዝ የተጻፉ ናቸው። ሀገሪቱ እነዚህን የጽሑፍ ቅርሶች ለቱሪስት መስራብነት እየተጠቀመችባቸው፣ ለኢኮኖሚውም ዕድገት ከፍተኛ አስተዋፅኦ እያደረጉ መሆናቸው በግልጽ የሚታይ ሐቅ ነው። የጽሑፍ ቅርሶቹ በቁጥራቸው በርካታ እና በይዘታቸውም የተለያዩ ሲሆኑ፣ ለጥናት እና ምርምር የሚጋብዝ የዕውቀት ሀብት የሚታፈስባቸው ናቸው። የጽሑፍ ሀብቶቹ ጥንታዊውን ጥበብ ፍንትው አድርገው የሚያሳዩ፣ የተለያዩ የእንሰሳትን ቆዳ ለጽሕፈት ምቹ አድርጎ (ብራና) የማዘጋጀት እና መልካቸው ሳይደበዝዝ እስከ አሁን ቁልጭ ብለው መነበብ የሚያስችሉ የቀለም ማውጣት ክህሎት መኖሩን የሚያስረዱ ምስክሮች ናቸው።³

ይሁን እንጂ አንዳንድ አውሮጳውያን ጸሐፊት እና ፋላስፎች ለአፍሪቃውያን እና በአንጻሩም ለኢትዮጵያውያን የሥነ ጽሑፍ ሀብቶች የሚሰጡት ግምት አናሳ ከመሆኑ የተነሣ 'አፍሪካውያን ምንም ዓይነት የፍልስፍና እሳቤ የላቸውም'፣ 'የተጻፈ የፍልስፍና ጽሑፎች ታሪክ የሌላት ምድር አፍሪካ ናት' ብለው በመጻፋቸው ምክንያት ለዚህ ድምዳሜ ማፍረሻ ይህን ዘንድ በጉዳዩ ላይ ጠለቅ ያለ ጥናት ያከናወኑ ኢትዮጵያውያን እና የውጭ ጸሐፊዎች አስረጅ በመሰጠት ጽፈዋል⁴።

² እነዚህም፡ - 1. ዐርባኦቱ ወንጌል (በ14^{ኛው} መ/ክ/ዘ/ የተጻፈ) 2. መጽሐፈ ሔኖክ (በ15^{ኛው} መ/ክ/ዘ/ የተጻፈ) 3. የሐዋርያው ጳውሎስ መልእክቶች (በ15^{ኛው} መ/ክ/ዘ/ የተጻፈ) 4. ግብረ ሕማማት (በ15^{ኛው} መ/ክ/ዘ/ የተጻፈ) 5. ቅዳሴ (በ17^{ኛው} መ/ክ/ዘ/ የተጻፈ) 6. ፍትሐ ነገሥት (በ19^{ኛው} መ/ክ/ዘ/ የተጻፈ) 7. መዝሙረ ዳዊት (በ16^{ኛው} መ/ክ/ዘ/ የተጻፈ) 8. ታሪክ ነገሥት (በ20^{ኛው} መ/ክ/ዘ/ የተጻፈ) 9. ዐፄ ቴዎድሮስ ለእንግሊዝ ንግሥት የጻፉት ደብዳቤ 10. የሸዋው ንጉሥ ሣህለ ሥላሴ ለእንግሊዝ ንግሥት የጻፉት ደብዳቤ 11. የዳግማዊ ዐፄ ምንጊክ ታሪክ (በ19^{ኛው} መ/ክ/ዘ/ የተጻፈ) 12. ዳግማዊ ዐፄ ምንጊክ ለሞስኮው ንጉሥ ሊኮላስ ቁሳር 2^ኛ የጻፉት ደብዳቤ (በ19^{ኛው} መ/ክ/ዘ/ የተጻፈ) ሲሆኑ ከ 1 — 8 የተዘረዘሩት በግእዝ የተጻፉ ሲሆኑ ከ9 — 12 የተዘረዘሩት ደግሞ በአማርኛ የተጻፉት ናቸው።

³ የተለያዩ የእንሰሳት ቆዳ ብራና አድርጎ ስለ ማዘጋጀት እና ስለ ቀለም አወጣጥ ሒደት ሊቀ ጉባኤ ፈቃደ ሥላሴ ተፈራ በሚገባ ተንትነውታል። (ጥንታዊ የብራና መጻሕፍት አዘገጃጀት፡ 2009 ዓ.ም)

⁴ ስለ ኢትዮጵያ ዕሳቤ የጻፉ በርካቶች ቢኖሩም ለዚህ ጽሑፍ ለአስረጅነት ከተጠቀሙት መካከል የ Claude Sumner, Ethiopian Philosophy, Vol. II : Authorship and Text, 1976, P.65; Messay Kebede 'Africa's Quest For A Philosophy of Decolonization 2004 እና የ Bekele Gutema Charles

አውሮጳውያን ፈላስፎች ሀገራችን ኢትዮጵያ ከምትታወቅባቸው የፍልስፍና መጻሕፍት መካከል በዋናነት የሚጠቀሰውን የዘርዐ ያዕቆብን እና የወልደ ሕይወትን የፍልስፍና መጽሐፍ የባለቤትነትን ድርሻ ለአውሮጳዊ ይሰጡታል። ለአብነትም ካርሎ ኮንቲ ሮሲኒ የተባለው ጣልያናዊ የዚህ የፍልስፍና መጽሐፍ ደራሲ የካቶሊክ ሚሲዮናዊ ሆኖ በኢትዮጵያ (እ.ኤ.አ. ከ1846 - 55) የነበረው ጣልያናዊ ፓድሪ ጊዩስቶ ዱ ፀርቢኖ ነው ይላል። ይህንን ሐሳብ እ.ኤ.አ በ1934 Fugen Mittwoch የተባለው ሰውም አጠናክሮታል (*Gail* እና *George* 2013 ፣10)። ለዚህም እንደ ዋና ምክንያት የሚገልጸው እንደዚህ ዓይነት የፍልስፍና አተያይ በ18^{ኛው} መቶ ክ/ዘመን ከኢትዮጵያ አይደለም ከአፍሪካ ምድር አይወጣም የሚል የንቀት አመለካከት ስለነበረው ነው።

ይሁን እንጂ ዓለማየሁ (1961 ዓ.ም) በፍልስፍና መጽሐፍ የባለቤትነት አግባብ ላይ ጠንካራ ክርክር አድርጎ አሳማኝ የሆነ ሐሳብ አቅርቧል። በመከተልም ጌታቸው (2006 ዓ.ም) ዓ.ም ጠለቅ ያለ ጥናት በማድረግ የዘርዐ ያዕቆብን ባለቤትነት አስረድቷል። በተለይም Sumner (1994፣227) የተባለው የፍልስፍና መምህር “ዘመናዊ ፍልስፍና ፣ በግላዊ ምክንያታዊነት ወሳኝ ምርመራ ስሜት ፣ በኢትዮጵያ ውስጥ ከእንግሊዝ እና ከፈረንሳይ በተመሳሳይ ጊዜ ከዘርዐ ያዕቆብ ጋር ተጀመረ።” በማለት መስክሯል።

ከፋላስፋው ዘርዐ ያዕቆብ መነሣት አስቀድሞም ኢትዮጵያዊው ሊቅ አባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫ ጠለቅ ያሉ የምርምር ሐሳቦችን ያዘሉ፤ ወጥ የሆኑ እና የተለያዩ ይዘት ያላቸው በርካታ መጻሕፍትን በግእዝ ቋንቋ እንደደረሱ ይታወቃል (Getatchew 1981፣ 236)። የዚህ ጥናት ትኩረት የሆነው እንደሆነ ስብሐትም ከደረሷቸው ሥራዎች መካከል አንዱ ሲሆን፤ ከበገና ጋር ተዋሕዶ የሚቀርብ የራሱ የሆነ ዜማ እንደነበረው ይነገራል። እንደሆነ ስብሐት አወቃቀሩ የግእዝ ፊደላትን መሠረት ያደረገ ሲሆን በ202ቱ ፊደላት ተረፎችንም ⁵ ጨምሮ በቅደም ተከተላቸው የተደረሰ ሀገርኛ ግጥሚያ የሥነ ጽሑፍ ሀብት ነው። ስለዚህም በመግቢያው ላይ፡-

C. Verharen ‘introduction’: in African Philosophy in Ethiopia Ethiopian Philosophical Studies II 2013 እ.ኤ.አ የተጻፈውን ማንበብ ይበጃል።
⁵ ተረፍ ፊደላት የሚባሉት ‘ከ ... ጎ ... ቁ ... ጎ ...’ ሲሆኑ ከእነሱ ጋር ከካዕባቸው እና ሳብዓቸው በስተቀር በአምስቱም ድምጽ የሚነገሩት እና የሚጻፉት ናቸው ።

የዘመናዊ ሥነ ጽሑፍ መገለጫዎች በጥንታዊ ድርሳናት ውስጥ

... እዌጥን ዘንተ ማሕሌተ ዘይሰመይ እንዚራ ስብሐት ወቀርነ ዘምሮ
እንዘ እዘብጥ ለዕበይኪ ለመሰንቆ አልባብ አውታሮ
ያታ ፊደላት በአገብሮ
ወሰባዔያቲሆሙ በአስተናብሮ

ትርጉም: የምስጋና ቀንድ የተባለ ይህንን እንዚራ ስብሐት፤
ለገናናነትሽ የልቡና መሰንቆ አውታርን እየመታሁ፤
የፊደላትን ወገን በማስተባበር፤ ሰባትነታቸውንም
በማስማማት እጀምራለሁ።

ድርሰቱ በአሁኑ ሰዓት ዜማው የተረሳ እና ለጸሎትም ሆነ ለዝማሬ አገልግሎት በመደበኛነት የማይውል ቢሆንም በገዳማት ውስጥ ግን አንዳንድ መነኮሳት ለጸሎት ብቻ እንደሚጠቀሙበት ይታወቃል። ቢሆንም ይህ እንዚራ ስብሐት የተባለው የአባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫ ወጥ ድርሰት ሥነ ጽሑፍ ፍልስፍናው በጥናት እና ምርምር ያልታየ እና ያልተፈተሽ በመሆኑ እንደ ችግር ሊታይ ስለሚችል ይህንን ጥናት ለማከናወን ቀስቃሽ ምክንያት ሆኗል።

2. የጥናቱ ዓላማዎች:-

- ሀ. እንዚራ ስብሐት ወጥ የሆነ ኢትዮጵያዊ ድርሰት መሆኑን ማስተዋወቅ።
- ለ. በእንዚራ ስብሐት ውስጥ ያሉትን ዘይቤዎች መለየት።
- ሐ. እንዚራ ስብሐት ያለውን ሥነ ጽሑፍ ዕሴት ማውጣት።

3. የጥናቱ ጠቀሜታ

ይህ ጥናት ሦስት መሠረታዊ ጠቀሜታዎች ይኖሩታል ተብሎ ይታሰባል። አንደኛ፣ ጥንታዊያን የግእዝ ድርሳናት በውስጣቸው የያዙትን ሐሳብ እና የአገላለጽን ብቃት በማሳየት በዘመኑ (በ14^{ኛው} መቶ ክ/ ዘመን) የነበረውን የአስተሳሰብ ዕድገት እና የሐሳብ ብልጽግና የደረሰበትን ደረጃ አንባቢዎች እንዲረዱ ያደርጋል። ሁለተኛ፣ በአሁኑ ሰዓት በሀገራችን የግእዝ ቋንቋ አንጻራዊ ትኩረት እየተሰጠው ይገኛል። በዚህም በአንዳንድ ትምህርት ቤቶች ከአንደኛ ክፍል ጀምሮ አንደ አንድ የትምህርት ዓይነት እየተሰጠ ሲሆን በከፍተኛ ትምህርት ተቋማት ደግሞ ከመደበኛ ትምህርት (Common Course) ባሻገር በአንድ የትምህርት ክፍል አንድ የትምህርት ዘርፍ ሆኖ ይሰጣል። በመሆኑም በዘርፉ በመምህርነት ለተሰማሩ መምህራን የሚያስተምሩትን ይዘት በተለያዩ የትምህርት ዝግጅት ማቅረብ እንዲችሉ ሊያግዝ ይችላል። በመጨረሻም በግእዝ ቋንቋ ጥናት ለሚያደርጉ ምሁራን ግብዓት በመሰጠት የተሻለ ጥናት እንዲያከናውኑ ይጋብዛል።

4. የጥናቱ ሥነ-ዘዴ

በግጥማዊ ድርሰት ላይ ጥናት ለማከናወን ከሚዘወተሩት የጥናት ዘዴዎች መካከል ቅርብ ንባብ ትንተና አንዱ ነው። በቅርብ ንባብ ዘዴ አጥኚው በገጣሚው ሥነ ጽሑፋዊ ሥልት ላይ በማተኮር በግጥሙ ውስጥ ለመረዳት ቅርብ የሆኑ ቃላትን፣ ሐረጎችን እና ሥንኞችን ለአስረጅነት በመምረጥ ትንተና ይሰጣል። በዚህ ጥናት ከሦስት የተለያዩ ቦታዎች የተሰበሰቡ የአባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫ እንዚራ ስብሐት ድርሰት ቅጂዎች ጥቅም ላይ ውለዋል። የመጀመሪያው ከጋሥጫ አባ ጊዮርጊስ ገዳም የተገኘ የብራና ጽሑፍ ሲሆን፣ ሁለተኛው ደግሞ በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ በኢትዮጵያ ጥናት እና ምርምር ተቋም ውስጥ በመለያ ቁጥር (IES 3595) ተመዝግቦ የሚገኘው የደሚኒካዊው⁶ ቁስ Mark Van den Oudenrijn (1960) የጽሑፋዊ አርትዖት (Textual Edition) ሥራ ውጤት የሆነ ቅጅ⁷ ነው። ሦስተኛው በመጋቤ ሐዲስ አማኑኤል (2006 ዓ.ም) ከግእዙ በቀጥታ ተገልብጦ የታተመ ጽሑፍ ነው። በዚህም ለአስረጅነት የተመረጡት ሥንኞች ለትንተና ከመወሰዳቸው በፊት የሦስቱንም ጽሑፎች ተመሳሳይነት ለማመሳከር ጥረት ተደርጓል።

በጥናቱም ወቅት ተጨማሪ እና የጠራ ሐሳብ ለመያዝ የተሻለ ምላሽ ይሰጣል ተብሎ የታመኑ ሦስት የኢ.ኦ.ተ. ቤተክርስቲያን ምሁራን ቃለ መጠይቅ ተደርጎላቸዋል። በመሆኑም በእንዚራ ስብሐት ላይ ጥልቅ እና የተደጋገመ ንባብ ከተደረገ በኋላ ይዘቱን ከተለያዩ ጉዳዮች አንጻር በመመልከት የጥናቱን ዓላማ ግብ ለመምታት ጥረት ተደርጓል።

5. የአባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫ አጭር ታሪክ

አባ ጊዮርጊስ በደቡብ ወሎ ዞን ከሚገኘው ቦረና ከተማ ልዩ ስሙ ሰግላ/ሸግላ ደብረ ማኅው⁸ ከተባለ ቦታ ሐምሌ 6 ቀን፣ 1357 ዓ.ም እንደተወለዱ ገድላቸው ይናገራል(ገድለ አባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫ፣ 9)።

⁶ ደሚኒካን ሪፐብሊክ በካሪቢያን ባሕር ውስጥ ሂስፓንያ በተባለ ደሴት ላይ የሚገኝ ሀገር ሲሆን ዋና ከተማው ዲሚንጎ ይባላል።
⁷ Mark Van den Oudenrijn ጽሑፋዊ አርትዖቱን የሠራው በAntoine d’Ababdie አማካኝነት ከኢትዮጵያ ተሰብስበው በፓሪስ ከተማ ቤተመጻሕፍት ውስጥ ከሚገኙት ብራናዎች መካከል በ*Parisinus Abbadie Cod. 121* የተመዘገበው ነው (Scriptores Aethiopici 39 ይመልከቱ)።
⁸ ይህ ቦታ አስቀድሞ ብሔረ አምሃራ የሚባል ሲሆን ከዛጌ ሥርወ መንግሥት በኋላ አምሃራ ሳይንት አሁን ቦረና ከሚባለው ከተማ ሥር ከሚገኙት ወረዳዎች ውስጥ ከለላ ከሚባለው ወረዳ ውስጥ የሚገኝ ነው (ገድለ አባ ጊዮርጊስ ገጽ 9)።

የዘመናዊ ሥነ ጽሑፍ መገለጫዎች በጥንታዊ ድርሳናት ውስጥ

አባታቸው ሕዝብ ጽዮን እናታቸው ደግሞ እምነ ጽዮን ይባሉ ነበር። ወላጆቻቸው መካን ሆነው ለብዙ ዓመታት በሽምግልና ከኖሩ በኋላ ከብርቱ ጸሎት ጋር በስለሌት ልጅ እንዲሰጣቸው ፈጣሪያቸውን ለምነው አባ ጊዮርጊስን ወለዱ። በስለሌታቸውም መሠረት ሕጻኑ አባ ጊዮርጊስን የቀለም ትምህርት ይማር ዘንድ በሐይቅ እስጢፋኖስ ገዳም ውስጥ መምህር ለነበሩት ለአባ ሠረቀ ብርሃን ሰጧቸው (የኢ.ኢ.ተ.ቤ.ክ. የ2000 ዓ.ም ታሪክ፣ 215) ። ይሁን እንጂ ለብዙ ዓመታት ያህል ሕጻኑ አባ ጊዮርጊስ ትምህርት ሊገባቸው ስላልቻለ መምህሩ ወደ አባታቸው መለሷቸው። የአባ ጊዮርጊስ አባትም መምህሩን አባ ሠረቀ ብርሃንን ሕጻኑ የተወለደው በስለሌት ሲሆን በዚህ መሠረት እዚህ እየኖረ ገዳሙን ያገለግላል፤ እናንተን ይረዳል እንጂ ለእኛ የተገባ አይደለም ብለው መልሰው ለመምህሩ ሰጥተዋቸው ተመለሱ።

ከዚያም አባ ጊዮርጊስ በትሕትና እና በትጋት ገዳሙን እያገለገሉ ከሥዕለ ማርያም ፊት በጸሎት እና በሰግደት አዕምሯቸው እንዲከፈትላቸው፤ ትምህርት እንዲገባቸው በብርቱ ይለምኑ ነበር። ገድላቸው (ገጽ 34) እንደሚናገረው ድንግል ማርያም አባ ጊዮርጊስን በስሙ ጠርታ “ከዕውቀት ወንዝ የመጣና ከጥበብ ምንጭ የተገኘ ከመለኮት ባሕር የተቀዳ ይህን ንጹሕ ጽዋ ንግ (እንካ) ጠጣ” ብላ ሰጠቻቸው። አባ ጊዮርጊስም ጽዋውን ጠጡ። ከዚህ በኋላ ለብዙ ዓመታት አልረዳ፤ አልገባ ያላቸውን ትምህርት በጥቂት ጊዜያት ተምረው አጠናቀቁ። ከንባብ ጀምሮ በየደረጃው ያለውን ትምህርት ተማሩ፤ በመቀጠልም ከቅኔ እስከ ዜማ በሚገባ ጠነቀቁ፤ መጻሕፍትንም እንዲሁ ተምረው ፈጸሙ።

አባ ጊዮርጊስ በዘመናቸው በርካታ ሊቃውንት የፈለቁበትን የደብረ ነገድ-ጓድ ሐይቅ እስጢፋኖስ ገዳም በመምህራቸው ሠረቀ ብርሃን ወንበር ተተክተው ለሰባት ዓመታት፤ ቀጥሎም በርእሰ አድባራት ተድባቦ ማርያም ለሰባት ዓመታት እያስተማሩ የድን መምህር ምስክርነት ይሰጡ ነበር። ከአባ ጊዮርጊስ ደቀ መዛሙርት መካከል የሚታወቁት እነ ልሳነ ዕፍረት ድንውን ወደ ቤተልሔም ይዘውት በመሄዳቸው እና ከግራኝ ወረራ በኋላ እዚያው በመገኘቱ ቤተልሔም የድን ምስክር ሆኖ ቀርቷል (ገድለ ጊዮርጊስ፣ 1) ። ይሁን እንጂ በአሁኑ ሰዓት በብቸኝነት የድን ምስክር ከሚሰጥበት ቤተልሔም አስቀድሞ በእነዚህ ሁለት ቦታዎች⁹ የድን ምስክርነት ይሰጥ እንደነበር ልብ ይሏል።

⁹ ደብረ ነገድ-ጓድ ሐይቅ እስጢፋኖስ ገዳም እና ርእሰ አድባራት ተድባቦ ማርያም።

አባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫ ከመምህርነታቸው ባሻገር የተለያዩ ይዘት ያላቸው ክፍሎች በላይ መጻሕፍትን¹⁰ በመድረስ ለኢትዮጵያ አብዮታዊ አብዮት ስለነበራቸው በዘመናቸው በነበሩ ነገሥታት ማለትም በፀጂ ዳዊት (1370 — 1412 ዓ.ም) እና በፀጂ ይስሐቅ (1413 — 1430 ዓ.ም) ዝናቸው በመታወቁ ከቤተ መንግሥታቸው ድረስ ተጠርተው የነገሥታቱን ልጆች ለማስተማር በቅተዋል። ስለዚህም ጉዳይ ፕሮፌሰር ታደሰ ታምራት እንዲህ ሲሉ ገልጸውታል፡-

ተስፋ ሰጭ ወጣት ምሁር እንደመሆኑ በፍርድ ቤት በመጀመሪያ ከተሰጣቸው ሥራዎች መካከል ለንጉሣውያን መኳንንት ሃይማኖታዊ ትምህርት መስጠት ነበር። ... ይህ የንጉሥን ልጆች የማስተማር ተልእኮ በወቅቱ ለነበረው ምርጥ ምሁር የተሰጠ ሲሆን ይህ ምናልባት ስለ ብዙ የመካከለኛው ዘመን ነገሥታት እና ስለ ሌሎች የቤተሰቦቻቸው አባላት የዘለቀ ከፍተኛ የሃይማኖታዊ ትምህርት ቀጣይ ባህል ነበር (Taddesse 1972:224) ።

አባ ጊዮርጊስ በነበራቸው የዜማ ዐዋቂነት “ዳግማዊ ያፌድ” ተብለው ሲጠሩ፤ በሐሳብ የመከራከር እና የማሸነፍ ብቃታቸው ደግሞ “ኢትዮጵያው ቁርሎስ ዐምደ ሃይማኖት” የሚል ስም ተሰጥቷቸው ነበር¹¹ (ገደል አባ ጊዮርጊስ፣ 12)። በትውፊትም¹² አንደኛውን የሥራ ያለፍርሃት ስለሚገሥጹ ‘ገሣጺ’ ወይም ‘የሚገሥጽ/ ገሣጭ’ እየተባሉ

¹⁰ ስለመጻሕፍቱ ዝርዝር (ገደል አባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫ እና ገደል አብነ በጸሎተ ሚካኤል ገጽ 15 እና 61፣ የኢ.ኦ.ተ.ቤ.ክ 2000 ዓመት ታሪክ ገጽ 215 ይመልከቱ)።

¹¹ ነገር ግን (የኢ.ኦ.ተ.ቤ.ክ. ታሪክ ገጽ 215 ይህን ስያሜ የሰጧቸው ዐጂ ይሥሐቅ ናቸው ይላል።

¹² ‘ትውፊት’ ማለት ‘ሰጦታ፣ ልማድ፣ ትምህርት፣ ሃይማኖት፣ ሥርዓት፣ ከጥንት ከአበው ሲያያዝ ሲወርድ፣ ቃል በቃል ሲነገር የመጣ’ (ኪዳነ ወልድ ክፍሌ ገጽ 397) በማለት ትርጉም ይሰጡታል። ከዚህም እሳቤ በመነሣት ‘ጋሥጫ’ ስለሚለውም ትውፊታዊ ሐሳብ በዚህ ጥናት ተገኝቷል። ይህም በገደል አባ ጊዮርጊስ ገጽ 57 ላይ የሚነበበውን መሠረት በማድረግ ካህናቱ ነገሥታቱ ካሉበት ቦታ ድረስ በመሔድ ቅዱስ ቍርባንን የማቀበል ልማድ ስለነበር፣ አባ ጊዮርጊስ ይህንን በመቃወም ነገሥታቱ እየመጡ ይቀበሉ በማለት ልማዱን በተግሣጽ አስቀርተውታል። በተጨማሪም ከነገሥታቱ እስከ ተርታው ሰው ባዩት ስሕተት ሁሉ ያለፍርሃት ስለሚገሥጹ በዚህ ምክንያት ‘ገሣጺ’ እየተባሉ ይጠሩ ነበር የሚል ነው። ነገር ግን ገደሉ በቍርባን ጊዜ የነበረውን ትክክል ያለነበረ ልማድ ከማስቀረታቸው በስተቀር ገሣጺ ተብለው መጠራታቸውን አይገልጹም። ይህን ስያሜ ግን ይጠሩበት ነበር ተብሎ በትውፊት እንደሚነገር ቃለ መጠይቅ የደረሱቸው ተመሳሳይ ምላሽ ሰጥተውኛል።

የዘመናዊ ሥነ ጽሑፍ መገለጫዎች በጥንታዊ ድርሳናት ውስጥ

ሲጠሩ ቆይተው በኋላም ገዳሙ 'ዘገነዲ ገዳም' እየተባለ የሚጠራና እየቆየም ከአማርኛ ቋንቋ ጋር በመዛመዱ 'ዘጋስጫ' የሚለው ተለምዶ እስከ አሁን ይጠራበታል።

አባ ጊዮርጊስ ከብዙ መንፈሳዊ አገልግሎት በኋላ በ60 ዓመታቸው በ 1458 ዓ.ም ሠኔ ሰባት ቀን በዕለተ እሑድ ዐርፈው አጽማቸው ዘጋሥጫ ገዳም (ደቡብ ወሎ) ዐርፏል (የኢ.አ.ተ.ቤ.ክ. የ2000 ታሪክ፣ 215) ። እስከ አሁንም አጽማቸው ያረፈበት ገዳም ደብረ ባሕርይ ጋሥጫ አባ ጊዮርጊስ አንድነት ገዳም በመባል በርካት መነኮሳት እና መነኮሳይያት በምናኔ የሚኖሩበት ቅዱስ ቦታ ነው። ከገዳሙ መግቢያ¹³ ጀምሮ በውስጡ ያሉት ልዩ ልዩ ቦታዎች¹⁴ እና አባ ጊዮርጊስ ለጽሕፈት እና ለጸሎት ይጠቀምባቸው የነበሩ እንዲሁም ሌሎች መናንያን ይጠለሉባቸው የነበሩ ዋሻዎች ይገኙበታል። በአጠቃላይ ገዳሙ ከቦታው በረከት ለማግኘት ከሚመጡ ሰዎች ባሻገር የጎብኝዎችን ቀልብ የሚስብ በመሆኑ እስከ አሁን ድረስ እየተጎበኘ ይገኛል።

6. እንዚራ ስብሐት - ትርጓሜ እና አወቃቀር

6.1 ትርጓሜ (የቃል ፍች)

እንዚራ ስብሐት የሚለው የመጽሐፉ ስም ጥምር ቃል ነው። የቃሉንም ትርጓሜ ስንመለከት 'እንዚራ' የሚለው ቃል 'አንዘረ'፣ 'አነዘረ'፣ 'አስነዘረ'፣ ከሚለው ግሥ የሚወጣ ሲሆን ይኸውም 'መታ'፣ 'ንፋ'፣ 'ደረደረ'፣ 'አስጮኸ'፣ 'ዘፈነ' 'ቀነቀነ' 'አብሮ ጮኸ' የሚል ትርጉምን ይሰጣል። በመሆኑም 'ዳዊት ያነዘር በእንዚራ' ብሎ 'ዳዊት በእንዚራ ያመሰግናል

¹³ የገዳሙ መግቢያ በእንጨት ርብራብ የተሠራ ሲሆን ከታች ከመሬት ጀምሮ እስከ ላይ ገዳሙ የሚገኝበት ቦታ ድረስ ከ60 ሜትር በላይ የሚለካ ነው። ይህንንም የእንጨት ርብራብ መወጣጫ አንዳንድ ባለሀብቶች በስሜንቶ እና በድንጋይ ለመሥራት ቢጠይቁም የገዳሙን ታሪካዊነት ያጠፋል በሚል ስለተከለከሉ እስከ አሁን ድረስ ጥንታዊነቱን ይዞ ይገኛል። ቦታውም በተሰጠው ቃልኪዳን መሠረት (ወደ ቦታው መጥቶ አንደማይጎዳ) በዚህ መወጣጫ ምክንያት አንድም ሰው ጉዳት እንዳልደረሰበት ከገዳሙ አበምኔት ከመጋቤ ሐዲስ አባ ወልደ ሐዋርያት ጋር ባደረኩት ቃለ ምልልስ ለመረዳት ችያለሁ።

¹⁴ በገዳሙ ውስጥ በአባ ጊዮርጊስ ዘመን የተሠሩ ዐሥራ ሁለት የውሃ ማቆሪያ ጉድጓዶች አሉ። እነዚህ ጉድጓዶች አካባቢው በረሃማ በመሆኑ እና በቂ ውሃ ስለማይገኝ ይህ ታሳቢ ተደርጎ አለታማው ቦታ በጥልቀት ተቆፍሮ በክረምት ዝናም ሲጥል ውሃው ተሰብስቦ ጉድጓዱን ይሞላዋል። ይህም ውሃ በበጋ ወራት መናንያንን ከውሃ እጦት ይታደጋቸዋል። ይህ ውሃ ማቆር ሥራ ከ14^{ኛው} መቶ ክፍለ ዘመን በኢትዮጵያውያን መናንያንንም ታስቦ የተተገበረ ጥበብ እና ዕሳቤውም በዚህ ዘመን የነበረ መሆኑን ልብ ይሏል።

(ይዘፍናል) በማለት (ኪዳነ ወልድ 1948፣635) ተርጉመውታል። በመሆኑም 'እንዚራ' የሚለው 'በገና' የሚባለውን ባሕላዊ የሙዚቃ መሣሪያን ይወክላል። 'ስብሐት' የሚለው ቃል ደግሞ 'ሰብሐ' - 'አመሰገነ' ከሚለው ግሥ የወጣ ሲሆን 'ስብሐት' - 'ምስጋና' የሚለውን ፍቺ ይሰጠናል። ሁለቱ ቃላት ሲጣመሩ 'እንዚራ ስብሐት' ማለት ከበገና ጋር ተቀናጅቶ የሚቀርብ ወይም 'የበገና ምስጋና' የሚለውን ሞያዊ ስያሜ ይሰጠናል።

6.2 የእንዚራ ስብሐት አወቃቀር

እንዚራ ስብሐት 202ቱን የግእዝ ፊደላት መሠረት በማድረግ የተዘጋጀ ሲሆን ይህም 182 መደበኛ ፊደሎችን (ከሀ - ፖ) እና 20 ተረፍ የሚባሉትን ፊደላት ያጠቃልላል። እንዚራ ስብሐት በአጠቃላይ ዘጠኝ ክፍሎች አሉት እነዚህም፡-

- ክፍል ፩ - ጸሎት ዘዘወትር/ የዘወትር ጸሎት።
- ክፍል ፪ - ከ 'ሀ' እስከ 'ሦ' ዘሰነይ/ ሰኞ የሚጸለይ።
- ክፍል ፫ - ከ 'ረ' እስከ 'ሮ' ዘሠሉስ/ ማክሰኞ የሚጸለይ።
- ክፍል ፬ - ከ 'ተ' እስከ 'ኖ' ዘረቡዕ/ ረቡዕ የሚጸለይ።
- ክፍል ፭ - ከ 'አ' እስከ 'ዎ' ዘሐሙስ/ ሐሙስ የሚጸለይ።
- ክፍል ፮ - ከ 'ዐ' እስከ 'ዶ' ዘዐርብ/ ዐርብ የሚጸለይ።
- ክፍል ፯ - ከ 'ገ' እስከ 'ጸ' ዘቀዳም/ ቅዳሜ የሚጸለይ።
- ክፍል ፰ - ከ 'ፀ' እስከ 'ግ' ዘእሑድ/ እሑድ የሚጸለይ።
- ክፍል ፱ - መርገፍ (በሁሉም ዕለታት መጨረሻ የሚጸለይ)።

7. ሐሳብ አወሳሰድ በእንዚራ ስብሐት

አንድ ጸሐፊ በሚጽፍበት ጊዜ ከሌላ ወይም ቀድሞ ከተጻፈ መጽሐፍ ውስጥ ሐሳብ መጋራት ይችላል። ነገር ግን ሐሳቡን በሚወስድበት ጊዜ ምንጩን መጥቀስ ይኖርበታል። ይህ ካልሆነ የሐሳብ ስርቆሽ ይሆናል። የሐሳብ ስርቆሽ ማለት የአንድን ሐሳብ ምንጩን ሳይጠቅሱ የራስ ሐሳብ አድረጎ ማቅረብ ሲሆን ይህም ከሞያዊ ስርቆት ጋር የሚፈረጅ ነው (Gardner 1999፣1፣ Gibaldi እና Walter 1977፣21)። ስለዚህ አንድ ጸሐፊ በተለያዩ መንገድ የሌላን ሰው ሐሳብ ሲወስድ፣ ለወሰደው ወይም ለተጋራው ሐሳብ ዋጋ በመስጠት ምንጩን መጥቀስ ይኖርበታል። በዚህም መሠረት እንዚራ ስብሐት ውስጥ ይህ ሞያዊ ሥነ ምግባር ይገኛል። በመሆኑም አንድ ሐሳብ በሦስት ዓይነት መንገድ ሊወሰድ ሲቻል በእንዚራ ስብሐትም እነዚህ ዘዴዎች ተግባራዊ ሆነው ይታያሉ። ለምሳሌ፡-

7.1 ቀጥተኛ ጥቅስ

ቀጥተኛ ጥቅስ ማለት አንድ ከሌላ የተገኘን ሐሳብን ምንም ዓይነት ለውጥም ሆነ መሻሻል ሳያደርጉ እንዳለ በቀጥታ ለመረጃነት መጠቀም ማለት ነው። “ቀጥተኛ ጥቅስ ሲሠፍር ከምንጩ በተገኘበት መንገድ ቃል በቃል ይሠፍራል እንጂ በራስ አባባል ተገልጾ እና ተፍታቶ መስፈር አይኖርበትም” ይላል (ዓለም 1997፣25) ። በዚህም አግባብ በእንዚራ ስብሐት ውስጥ ይህ ሥርዓት ይስተዋላል።

ምሳሌ 1:-

‘ቡሩክት አንቲ እም አንስት ወፍሬ ከርሥኪ ቡሩክ።’

ትርጉም:- አንቲ ከሴቶች መካከል የተባረክሽ ነሽ የማገጸንሽም ፍሬ የተባረክ ነው። (ሉቃ ፩:፳፰)

ምሳሌ 2:- *‘በግዕ እጉዝ አቅርንቲሁ በዕፀ ሳቤቅ።’*

ትርጉም:- ቀንዶቹ በዕፀ ሳቤቅ የተያዘ በግ (መጽሐፈ ፡ ድን- ዘአብርሃም፡ ገጽ 311)

ከላይ ለምሳሌነት የቀረቡት ሥነኞች በቀጥታ ከሐዲስ ኪዳን እና ከድን በቀጥታ የተወሰዱ ናቸው። ቢሆንም ‘...ወፍሬ ከርሥኪ ቡሩክ’ የሚለው ‘ወቡሩክ ፍሬ ከርሥኪ’ የሚለውን ሲሆን ቤቱ ‘ክ’ ስለሆነ ለቤት መምቻ ሲባል የቃልን ቅደም ተከተል መቀያየር እንጂ የቃል ለውጥም ሆነ የሐሳብ መፍታታት የለበትም። ከዚህም ባሻገር የአባ ጊዮርጊስ ድርሰቶች በተለይ ከመጽሐፍ ቅዱስ እና ከቅዱስ ያሬድ የዜማ መጻሕፍት በቀጥታ የመውሰድ ልማድ በሰፊው ይታይበታል¹⁵።

7.2 ግለ ገለጻ

ግለ ገለጻ ማለት ከሌላ የተገኘን ሐሳብ ከደራሲው ሐሳብ ሳይለቁ በራስ የቋንቋ አገላለጽ በመጠቀም በጽሑፉ ውስጥ ማካተት ማለት ነው። ግለ ገለጻ ከአንድ ምንጭ የተገኘውን ሐሳብ “በራስ ቃላት መግለጽ ነው” ይላል (Gardner 1999፣3)። ግለ ገለጻም የአባ ጊዮርጊስ ድርሰት በሆነው በእንዚራ ስብሐት ውስጥ በሰፊው ይታያል።

ምሳሌ 1:- ከቅዳሴ ማርያም:- “ወፈዋሲተ ቍስሉ ለናሆም (ቁ. 36) ፤ ወሰዋስዊሁ ለያዕቆብ (ቁ. 32) (ገጽ 111)”

ትርጉም “የናሆም የቁስሉ ፈዋሽ የያዕቆብም መሰላል አንቺ ነሽ”

¹⁵ ከእንዚራ ስብሐት በተጨማሪ በተለይ አርጋኖስ ውዳሴን እና መጽሐፈ ሰዓታትን መመልከት የበለጠ ለመረዳት ይቻላል።

የሚለውን “ርጢነ ቍስሉ ለናሆም ወለያዕቆብ ሰዋስወ ጸሎቱ” ትርጉም “የናሆም የቁስሉ ፈዋሽ የያዕቆብም የጸሎቱ መወጣጫ (መሰላል) አንቺ ነሽ ”በማለት ሁለቱን ከታች ወደ ላይ አገናኝቶ አንድ ሥንኝ በመሥራት ገልጾታል። በተጨማሪም “ፈዋሲተ ቁስሉ” የሚለውን “ርጢነ ቁስሉ” ቢለው የሁለቱም ፊቻቸው ተመሳሳይ ነው- “ፈወሰም፣ ረጠነም” “አዳነ ወይም ፈወሰ” ተብሎ ሊተረጎም ይችላልና።

ምሳሌ 2:-

“ወበከመ ዐቀብከነ እምሠርክ እስከ ነግህ
ዕቀብነ እግዚአ እምነግህ እስከ ሠርክ” (ምዕራፍ ዘዐቢይ ጸም ፲. 169)

ትርጉም:-

“ከማታ እስከ ጥዋት እንደ ጠበቅኸን ከጥዋት እስከ ማታ አቤቱ ጠብቀን” የሚለውን ሐሳብ በመውሰድ በሌላ አገላለጽ አንዲህ ጽፎታል፡

ምሳሌ 3:- አስተባባሪ ከመ ትዕቅብኒ እምነግህ፣
እስከ ሠርክ ወእም ሠርክ እስከ ነግህ ።

ትርጉም:- “ከጥዋት እስከ ማታ
ከማታም እስከ ጥዋት ትጠብቂኝ ዘንድ እለምንሻለሁ”።

ምሳሌ 4:- ትነዝነኒ በአዛብ ወእነዕሕ። ተሐፅበኒ ወእምበረድ እፀዓዱ።

ትርጉም:- በጭራ እርጨኝ እነጻማለሁ፤ እጠበኝ ከበረድም ይልቅ ነጭ
እሆናለሁ (መዝ. 50:7) የሚለውን ሐሳብ አባ ጊዮርጊስ
እንዲህ ገልጾታል:-

ተሰመይኪ ምኅፃብ ወዘምንዛኅ አዛብ፤
እንተ ትቁድስ ዘረኩሰ ወታነጽሕ ዘሥእብ።

ትርጉም:- “የረከሰውን የምትቀድስና ያደፈውን የምታነጻ
መታጠቢያን እና የመርጫ ጭራን ሆንሽ”።
በማለት ሐሳቡን በሌላ አገላለጽ ቀይሮ
ደርሶታል።

7.3 ጭምቅ ሐሳብ (Summary)

አንድ ጸሐፊ ወይም ደራሲ የሌላን ሰው የጽሑፍ ሐሳብ በራሱ ቋንቋ እና አገላለጽ አሳጥሮ ማቅረብ ሲችል ይህ መንገድ ጽሕፈት ጭምቅ ሐሳብ ይባላል (ዓለም 1997፣33) ። ሰፊ እና ብዛት ያለውን ሐሳብ የመጭመቅ ክህሎት ለዚህ ተግባር ቁልፍ ነገር ነው። ይህም ዘዴ በእንዚራ ስብሐት ውስጥ ይገኛል።

የዘመናዊ ሥነ ጽሑፍ መገለጫዎች በጥንታዊ ድርሳናት ውስጥ ለምሳሌ በኦሪት ፍጥረት (14:17-2) ያለውን ሰፊ ያለ የመለክ ጌዴቅን ታሪክ ጨምቆ እንዲህ ሲል አቅርቦታል፡-

ምሳሌ 1፡- መካነ ሞጻሕቱ አንቲ ለመልክ ጌዴቅ፤
በኅብስተ ሥርናይ ወወይን ዘከሠተ ምስጢረ ጽድቅ።
ትርጉም፡- በስንዴ ኅብስትና በወይን አማናዊ ምስጢርን የገለጠባት
የመልክጌዴቅ የመጠጥ መሥዋዕት ቦታው አንቺ ነሽ።

ምሳሌ 2፡ በኦሪት ዘፍጥረት 7:1 - 24 ጀምሮ ዓለም በንፍር ውሃ እንደጠፋች ይተርካል። ይህም ሐሳብ ተጨምቆ በአጭሩ በእንዚራ ስብሐት ውስጥ እንዲህ ሠፍሮ ይገኛል።
በእንቲአኪ ተባልሐ ብእሴ ሰላም ኩሉ ዓለም አመ ተደምሰሰ ወአትረፈ ምስሌሁ ነፍሳተ ሰብእ ሥልሰ ወኃምሰ።

ትርጉም፡- ዓለም ሁሉ በጠፋ ጊዜ የሰላም ሰው (ኖኅ) በአንቺ ዳነ ከእርሱም ጋር ሦስት እና አምስት ሰዎችንም አተረፈ።

በእንዚህ ሁለት ሥንኞች ሰፊው ሐሳብ ከመጨመቁ ባሻገር ለየት ባለ አተያይ “ሥልሰ ወኅምሰ” ወይም “ሦስት እና አምስት” በማለት ደምረን የምናገኘውን ቁጥር (ከኖኅ ጋር የዳኑትን ሰዎች ብዛት) ይነግረናል። ይህም ኖኅ እና ሚሱቱ ከሦስቱ ወንዶች ልጆቹ ጋር አምስት፤ የወንዶቹ ልጆቹ ሚስቶች ሦስት በጠቅላላው ሥምንት መሆናቸውን ሊያመራምር በሚችል እና ቁጥብ በሆነ ሐሳብ ገልጾታል- የጋስጫው አባ ጊዮርጊስ። የሐሳብ ቁጥብነት የአንድ ጥሩ ግጥም መገለጫም ነው (Thread, 2004:2)።

በአጠቃላይ ይህ ጥንታዊ ድርሰት ሐሳብ አወሳሰዱ እና ሞያዊ አገላለጹ አርዳይ ወይም ማስተማሪያ መሆን የሚችል ነው። በተጨማሪም እንዚራ ስብሐት ሀገር በቀል፤ ኢትዮጵያዊ ወለድ ከመሆኑ ጋር ተያይዞም የዘመናዊ ጽሕፈት የሐሳብ አወሳሰድ ሥርዓትን ማሳየቱ በዘመኑ (በ14^{ኛው} መቶ ክ/ዘመን) የኢትዮጵያ የሥነ ጽሑፍ ዕድገት ምን ያህል ደረጃ ላይ ደርሶ እንደ ነበር ልንገነዘብ እንችላለን።

8. የዘይቤ ዓይነቶች በእንዚራ ስብሐት ውስጥ

ዘይቤ የአንድ ደራሲ የሥነ ጽሑፍ ብቃት ከሚለካበት መካከል አንደኛው ሲሆን ሐሳብን ቀልበ ገብ ለማድረግ ሆን ተብሎ ከመደበኛው አገላለጽ በማፈንገጥ የሚፈጠር ሥልት ነው (Gautam 2014፣ Gray 2003፣120)። በተጨማሪም ዘይቤ ለአንድ ሐሳብ ትኩስነትን እና ጥንካሬን ለመስጠት የሚችል ከመዝገብ ቃላዊ ትርጉም ዘወር በማለት

ሐሳቡን ከፍ አድርጎ ማሳየት የሚችል የጽሑፍ ውበት ነው (ዘሪሁን 1998)። ዘይቤ የአንዱን ባሕርይ ለሌላ በመስጠት ወይም በመወከል ሊፈጠር ይችላል (Lakoff እና Johnson 1980፣ Wolosky 1954)። በመሠረታዊነት ዘይቤ የሥነ ግጥም ማሸብረቂያ፣ የውብቱም መገለጫ በመሆኑ የአንባቢን የማንበብ ፍላጎት በማቀጣጠል ለመነበብ ግድ የማለት ኅይልም አለው። ።

በዚህም አግባብ እንዚራ ስብሐት በተለያዩ የዘይቤ ዓይነቶች ያሸበረቀ እና ዘይቤውም የኢትዮጵያ መገለጫ በሆኑ ነገሮች የተሰናዳ፣ ሀገራዊ አሻራ ያረፈበት ሥነ ግጥም ነው። በዚህ ጥናታዊ ወረቀት በእንዚራ ስብሐት ውስጥ የተገኙ ዐሥር የዘይቤ ዓይነቶች እንደሚከተለው ተዘርዘርዋል።

8.1 መሳሌ ድምፅ (Assonance)

ይህ የዘይቤ ዓይነት በድምፃቸው ተመሳሳይ ወይም ትዩዩ በሆኑ ተጎራባሻ ቃላት ወይም ሐረጎች መካከል በሚፈጠር በተመሳሳይ የተነባቢ ድምፅ የሚገነባ የዘይቤ ዓይነት ነው።

- ምሳሌ: - ንፈቅደኪ : ነዳያን : ወአኮ : ብዑላን;
- እስመ : አንቲ : መንሥኢቶሙ : ለምስኪናን።
- ንፈቅደኪ : ሕዙናን : ወአኮ : ፍሡሐን;
- እስመ : አንቲ : መስተፍሥሒቶሙ : ለትኩዛን።
- ንፈቅደኪ : ምኑናን : ወአኮ : ፍቁራን;
- እስመ : አንቲ : ሞገሶሙ : ለጽሉአን። ...

በዚህ ግጥም ውስጥ 'ንፈቅደኪ...' እያለ በሚጀምረው ሥንኝ በቀጥታ በየሐረጉ መካከል ላይ የተመሳሳይ ተነባቢ ፊደላት ድምፅ መገኘታቸው የድምፅ መመሳሰል (መሳሌ ድምፅን) ይፈጥራል። ከዚህም በተጨማሪ ከፊደል መመሳሰል ባሻገር በተመሳሳይ የአናባቢ ድምፅ መፈጠሩም መሳሌ ድምፅን ማስገኘት ይቻላል። የሚከተለውን ምሳሌ ልብ ይሏል:-

- ዘያሜምፅ ፀራዌ፣ ወዘያቃቱ ጸላኤ
- ዘያሜሩ ዐማጄ፣ ወዘያጠፍፅ ቀናኤ።

በእነዚህ ሥንኞች ውስጥ በየሐረጉ መጨረሻ ላይ ያሉት ቀለማት እንደላይኛው በፊደል ቅርጽ (በቀለማቸው) ተመሳሳይነት ሳይሆን በኃምስ ድምፆች በመነገራቸው ተመሳሳይ ድምፅን ስለሚፈጥሩ መሳሌ ድምፅ ዘይቤ ሊያስገኙ ይችላል።

8.2 ምስያ

ስለ አንድ ነገር ለመስረዳት እና የአድማዬን ስሜት ለመግዛት መስሎ መናገር የሀገራችን አንዱ ማኅበረሰባዊ ልማድ ነው¹⁶ ። በምስያ ዘይቤ የሚገለጸው ሁሉ በውስጡ ሐሳብ ያረገዘ፤ መወለድ ወይም መተንተን የሚችል ነው። ይህ የዘይቤ ዓይነት አንድን ሐሳብ፣ ድርጊት፣ ሁኔታ ወይም ተፈጥሮ በባሕርይም ሆነ በቅርጽ ተመሳሳይ ይሆናል ተብሎ የታሰበን ነገር በመጠቀም ሐሳቡን ለማስረዳት እና ለማጉላት የሚያገለግል የዘይቤ ዓይነት ነው (Ragmi 2014፣77፣ ዘሪሁን 1998) ።

ምሳሌ :- ኦ ርግብ እንተ ኢሞዐኪ አንቁ
አክናፈ ንጽሕኪ ክድንኒ ከመ ልብስ ሚላት ዘመስቁ።

ትርጉም:- ጭልፊት ያላሸነፈሽ ርግብ ሆይ በማጠጫ ውስጥ እንዳለ የሐር ልብስ የንጽሕና ከንፎችሽን አልብሽኝ ።

በዚህ ግጥም ደራሲው መናገር የፈለገው ስለ ድንግል ማርያም እና ሰይጣን ሲሆን እነሱን በግብር ሊመስሉለት የሚችሉ ፍጡራንን (ርግብን እና ጭልፊትን) ተጥቅሟል። ምክንያቱም ርግብ የየዋህነት እና የደግነት ምሳሌ እንደሆነች¹⁷ ድንግል ማርያምም የዋሃ እና ደግ ናት ለማለት ሲሆን በአንጻሩም ጭልፊት ጫጩቶችን ከእናታቸው ዕቀፍ ነጥቆ እንደሚገላቸው ሰይጣንም የሰው ልጅን ከነበረበት መልካም ሕይወት አውጥቶ ክፉ እንዲሠራ (እንዲሞት) ያደርገዋል። ይህንን የተረዳው አባ ጊዮርጊስም ከጭልፊት (ሰይጣን) እንዲጠበቅ ድንግል ማርያም የንጽሕና ከንፎችን እንድትሸፍነው ጠይቋል። በንጽሕና መኖር ሞትን ከሚያመጣ ክፉ ሥራን ከሚያሠራ ሰይጣን ይታደጋልና (መጽሐፈ መነኮሳት፣ 1982) ። በነገረ ማርያምም እንደሚተረከው ሰይጣን ገና ከእናቷ ማሳፀን ጀምሮ ድንግል ማርያምን ለማጥፋት ብዙ እንደጣረ ነገር ግን እንዳልቻል ይነገራል። በዚህም አተያይ ደራሲው አባ ጊዮርጊስ 'ሰይጣን ያላሸነፈሽ ድንግል ማርያም' ለማለት 'ጭልፊት ያላሸነፈሽ ርግብ' በማለት በምስያ ዘይቤ ገለጸታል።

8.3 ሰውኛ

ይህ የዘይቤ ዓይነት የሰው ልጅ የሆነ ጠባይን፣ ችሎታን፣ ድርጊትን ወዘተ. ሰው ላልሆነ ነገር በመስጠት የሚፈጠር የዘይቤ ዓይነት ነው (ዘሪሁን 1998፣ Mezo 1999) ። በዚህም ሰው ያልሆኑ ነገሮች እንደ ሰው ሲናገሩ ወይም ሲከውኑ ይታሰባሉ።

¹⁶ 'ነገር በምሳሌ ጠጅ በብርሌ' እንዲሉ።
¹⁷ እንደ ርግብ የዋህ ሁን እንዲል (ማቴ. 21:12) ።

ምሳሌ :-

ብኪ ይትፌሥሐ ሰማያት ወኒሩተኪ ይትናበባ
ብኪ ትትፌሣኦ ምድር ወእለ ይነብሩ ውስተ መርሀባ
አድባር ያንፈርዕፁ ከመ ኃራጊት ወአውግርኒ ከመ መሐስዕ ሐሊበ
ዘዐግባ
በአኩቴትኪ ትትለሀይ ባሕር ወለወድሶትኪ አፍላጋት ይየብባ።

ትርጉም:-

ሰማያት ባንቺ ይደሰታሉ ቸርነትሽንም ይናገራሉ
ምድር ባንቺ ትደሰታለች በውስጧ የሚኖሩትም ይደሰታሉ
ተራሮች እንደ ጊደሮች ይዘላሉ ኮረብቶችም ወተተን እንደጠገቡ
ጠቦቶች ይቦርቃሉ
ባሕር አንቺን በማመስገግን ትጫወታለች፤ ምንጮችም አንቺን
በማወደስ እልል ይላሉ።

በቀረበው ምሳሌ ውስጥ የሚገኙት የድርጊት ቃላት፡- መደሰት፣ መዘለል፣ መጫወት እና እልል ማለት የሰብአዊ ጠባያት ናቸው። እነዚህንም ጠባያት የደራሲው ፍጡራን የሆኑት ሰማያት፣ ምድር፣ አድባር (ተራሮች)፣ አውግር (ኮረብቶች)፣ ባሕር እና አፍላጋት (ወንዞች) ተላብሰውት እንደተደሰቱ፣ እንደዘለሉ፣ እንደተጫወቱ፣ እልል እንዳሉ በአንባቢው ዘንድ ይታሰባሉ። በዚህ ሁኔታ በአንድ ግጥም ውስጥ ሰብአዊ ጠባይ የሌላቸው ነገሮች የሰብአዊ ጠባይን ተላብሰው እንደ ሰው እንደከውኑ ሲታሰብ ሰውኛ ዘይቤ ይፈጠራል።

8.4 በስመ ኅዳሪ

በስመ ኅዳሪ መኖሪያውን ጠርቶ ነዋሪውን፣ ነዋሪውን ጠርቶ መኖሪያውን የሚያሳይ የንግግር ስልት ነው። አንድ ነገር በአንድ በተወሰነ አካል፣ ቦታ ወይም በሌላ ወካይ ነገር ሊገለጽ ይችላል (ዘሪሁን 1998 ፣ 131) ። ለምሳሌ ‘በርካታ የሕዝብ ወኪሎችን’ በነጠላው ‘ፓርላማው ወሰን’፣ ‘ቆንጆ ሰው አየሁ’ ለማለት ‘መለሎ ቁመና አየሁ’፣ ‘ሰውየው ናፈቀኝ ልየው’ በማለት ፈንታ ‘ዐይኑን ባየሁት’፣ ‘እኔ በሌድኩኝ’ በማለት ፈንታ በውስን አካል ክፍል ‘እግራ በሌደ’ በማለት የእለት ከእለት ተግባራት ላይ እንጠቀማቸዋለን። ይህ ዓይነት አገላለጽ በስም ኅዳሪ ዘይቤ ይባላል። ይህም ዘይቤ በእንዚራ ስብሐት ውስጥ ይገኛል።

ምሳሌ 1:- ውስተ ቤተ ፍቅርኪ እሙ አእጋሪ ኅሊናየ ጌሠ
ፍተ በረከትኪ ጥዑም እንዘ አወትር ኅሢሠ።

የዘመናዊ ሥነ ጽሑፍ መገለጫዎች በጥንታዊ ድርሳናት ውስጥ

አኢጋረ ልብዬ ናሁ ውስተ አዕፃድኪ ጌሣ

ኦ ድንግል ረስዬኒ ፍፁመ እምፍኖተ ዓመፃ ይትገሐሣ።

ከላይ በቀረቡት ሁለት ሥነኞች “አኢጋረ ኅሊናዎ” እና “አኢጋረ ልብዎ” በሚለው ሁለቱም የተወሰኑ አካላት የሚወክሉት ሰውን ሲሆን፤ በዚህም ደራሲው በኅሊና እግሮቹ እና በልቦና አግሮቹ መሔዱን መግለጹ ደራሲው ራሱ መሔዱን ስለሆነ በስመ ኅዳሪ ይባላል።

ምሳሌ 2: - ወበእንቲአኪ ኖኅ እማየ መዓት ተከድነ
ኩሉ ዘሥጋ አመ ማሰነ

ትርጉም:- ሥጋ ለባሹ በጠፋ ጊዜ፤ ኖኅ ከጥፋት ውኃ በአንቺም ተሸሸገ

በዚህ ሥነኝ ውስጥ “ኩሉ ዘሥጋ”- ሥጋ ለባሹ የሚለው የሚወክለው በዓለም ውስጥ የነበረውን የሰው ልጅ ሁሉ ሲሆን ይህም ውክልና በስመ ኅዳሪ ያሰኘዋል።

8.5 ተለዋጭ

አንድ ነገርን ማንነቱ ባልሆነው በሌላ ማንነት በመለወጥ ሐሳብን በጎላ ሁኔታ እና በምስል ለመግልጽ የሚያገለግል የዘይቤ ዓይነት ነው። ባሕርይን ለውጠን የምንናገርለት ነገር ካለው የሕይወት ልምድ እና መገለጫ በመነሣት በአሉታዊ ወይም በአዎንታዊ ጎኑ ለውጠን የምንገልጽበትም ሥልት ነው (ዘሪሁን 1998; Mezo 1999)። በብዙ ቅዱሳት መጻሕፍት ውስጥ ተለዋጭ ዘይቤ አገልግሎት ላይ ውሎ ይታያል። ምሳሌ:- በአዎንታዊ:- ማር - ጊዮርጊስ፤ ፀሐይ - ተክለ ሃይማኖት፤ ዐለት - ጴጥሮስ፤ ነዳይ - ገብረ ክርስቶስ፤ ወዘተ። በአሉታዊ:- ከሃዲ - ይሁዳ፤ አርጭ - ዲያብሎስ ወዘተ። በእንዚራ ስብሐት ውስጥ አባ ጊዮርጊስ በርካታ ተለዋጭ ዘይቤን ተጠቅሟል።

ምሳሌ:- አንቲ ውእቱ መራን ወወልድኪ ብርሃን።
አንቲ ማዕድ ወወልድኪ ቍርባን።
አንቲ ምሥዋዕ ወወልድኪ ዕጣን።
አንቲ መዝገብ ወወልድኪ ምናን።
አንቲ ዐዘቅት ወወልድኪ ፈውሰ ጽሙዓን።

ትርጉም:- አንቺ መቅረዝ ነሽ ልጅሽም ብርሃን ነው። አንቺ ገበታ ነሽ ልጅሽም ቍርባን ነው። አንቺ መሠዊያ ነሽ ልጅሽም ዕጣን ነው። አንቺ ሣጥን ነሽ ልጅሽም ገንዘብ ነው። አንቺ የውሃ ጉድጓድ ነሽ ልጅሽም ለተጠሙት መፈወሻ (መርኪያ) ነው።

በማለት ድንግል ማርያምን እና ልጇን በሚገልጽ ነገር እየለወጠ ገልጿቸዋል። ለምሳሌ “እንቲ መራን ወወልድኪ ብርሃን - አንቺ መቅረዝ ልጅሽ ብርሃን ነው” ሲል በመቅረዝ ላይ ብርሃኑ (ሻማው) ተቀምጦ እንደሚያበራ፣ መቅረዝ ከተባለችው ድንግል ማርያም የተወለደው ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስም ለዓለም ብርሃን መሆኑን (ዮሐ. 9:5) እንረዳለን። በመሆኑም ተለዋጭ ዘይቤን በምንጠቀምበት ጊዜ በአዎንታዊም ሆነ በአሉታዊ መልኩ ሊገልጽልን የፈለግነውን ወካይ ነገር የማንነቱ ወይም የግብሩ ምልክት (symbolic) መሆን ይኖርበታል (Quine 1960) ።

8.6 ተነጻጻሪ

ተነጻጻሪ ዘይቤ በመሠረታዊነት የማይመሳሰሉ ሁለት ነገሮችን ሊያመሳሰላቸው የሚችል የወል ነገርን በመውሰድ "ይመስላል" ወይም "እንደ" የሚሉትን ማንጸሪያ ቃላት በመጠቀም ሐሳብን ለማጉላት የሚያገለግል የዘይቤ ዓይነት ነው (Mezo 1999)። በማንጸሪያ ቃላቱም የተነጻጸሪን ውበት፣ ኅይል ወዘተ. በማግዘፍ ለተደራሲው ምስል የመቅረጽ ዐቅም አለው።

- ምሳሌ:- አ ንግሥት ከመ ጽፍሮ ሜላት ዘይመስል ሥእርትኪ
- ወከመ ቋዕ ጸሊም ድላሌ ርእስኪ
- ትእምርተ ኪዳን ቀጸላኪ ወከመ ኅሐ ጽባሐ ሠራኔ ንጽሕኪ
- አ ግርምት ምዕዛረ መብረቅ ነበስባሰ ቀራንብትኪ
- ወከመ ገሃሀ ወርሀ ምሉዓ ሞገሥ አዕይንትኪ
- ወከመ ቅርፍተ ሮማን ቅያሔ መላትሕኪ
- ወከመ በረድ ቅድው ዕዕዳዌ አስናንኪ
- ወከመ መዓር ጥዑም ቃለ ንባብኪ።

- ትርጉም:-ንግሥት ሆይ ፀጉርሽ የወርቀ ዘቦ ጉንጉን ይመስላል
- የራስሽ ጸጉርም እንደ ቁራ ጥቁር ነው
- የተቀደጀሽውም የኪዳን ምልክት ነው የንጽሕናሽም ግምጃ
- እንደ አጥቢያ ኮከብ ነው
- የምታስፈሪ ሆይ የቅንድቦችሽ ርግብግብታ እንደ ብልጭታ
- ብርሃን ነው
- ዐይኖችሽ እንደ ጨረቃ ብርሃን ሞገሥን የተሞላ
- የጉንጮችሽም ደም ግባት እንደ ጽጌ ረዳ አበባ ቅርፍት ነው
- የጥርሶችሽም ንጣት እደ በረዶ ያመረ ንጽሕ ነው
- የንግግርሽም ቃል እንደ ማር የጣፈጠ ነው።

የዘመናዊ ሥነ ጽሑፍ መገለጫዎች በጥንታዊ ድርሳናት ውስጥ

በዚህ ግጥም ደራሲው የቅድሳት ማርያምን የአካል ክፍሎች ከተለያዩ ነገሮች ጋር በማነጻጸር ውበቷን የገለጸበት ክፍል ነው። በዚህም ጸጉሯን የገለጸው ውብ (ዞማ) የተባለ ጸጉር ተጎንጉኖ ሲታይ ውበቱን አግዘፎ ሊያሳይለት ከሚችል ነገር (ከወርቅ ጉንጉን) እና መልኩንም ከቁራ ጸጉር ጋር በማነጻጸር ነው። በአንዳንድ ገዳማት¹⁸ ውስጥ የሚገኙ በጥንት ዘመን የተሠሩ የወርቅ መስቀሎች እና ጽዋዎች እጅጋቸው በጉንጉን ቅርጽ ተቀርጾ ወርቅ ተቀብቶ ይሠራል። ይህንንም ሥራ ሲመለከቱት ውብ እንደሆነ ደራሲው ይህንን ሁኔታ ከማርያም ጸጉር ጋር በማነጻጸር ውበቱን አሳይቶበታል። ዳግመኛም የቁራ ላባ ቀለሙ ጥቁር እና አንጻባራቂ ነው። በዚህም ደራሲው የቁራ ጸጉር ያለውን ቀለም በማሰብ ጸጉርሽ እንደ ቁራ ጥቁር ነው በማለቱ የንጽጽር ዘይቤን መጠቀሙን እንረዳለን።

በተጨማሪም “የምታስፈሪ ሆይ የቅንድቦችሽ ርግብግብታ እንደ ብልጭታ ብርሃን ነው።” በሚለው ሥንኝ ውስጥ በንጽጽር የቀረቡት ‘የቅንድብ ርግብግብታ’ እና ‘የብርሃን ብልጭታ’ ናቸው። ዐይነ ውብ የሆነች ሴት ቅንድቦቿ ሲርገበገቡ የዐይኗዎ ውበት ይታያል። የዚህንም ውበት ደራሲው ከብርሃን ብልጭታ ጋር ‘እንደ’ በሚል ቃል በማነጻጸር ለመግለጽ ተጠቅሞበታል። ከዚህ አንጻር በንጽጽር ዘይቤ አሳሳል ጊዜ በተነጻጻሪዎቹ መካከል ምንም ዓይነት ግንኙነት የሌለ ቢሆንም ደራሲው ለመግለጽ የፈለገውን ነገር አግዘፎ እና አጎላምሶ ማሳየት የሚችልበትን ዐቅም የሚያሳይበት የጽሑፍ ጥበብ መሆኑን እንረዳለን።

8.7 አያዎ (Paradox)

አያዎ “አዎ’ እና ‘አይደለም’ ከሚባሉ አዎንታዊ እና አሉታዊ ስሜቶችን የያዘ ቃል ነው” (ፋንታሁን 2011፣214) ። ሁለት ተጻራሪ ሐሳቦችን የያዙ ቃላት ወይም ሐረጎች ጎን ለጎን በአንድ ሥንኝ ውስጥ ቀርበው ሲገኙ እና አንዱ ከአንዱ የተቃረነ ሐሳብ ይዞ ሲቀርብ የሚፈጠረው ዘይቤ አያዎ ይባላል (ዘሪሁን 1998፣ Abrams እና Harpham (2005 ፣ 209) ። በተጨማሪም አንድ ነገር ሲታሰብ ከነባራዊው ሁኔታ አንጻር ሊሆን የማይችል፣ ነገር ግን የሆነ ወይም መከወን የቻለ መሆኑን በግጥም ሲቀርብ አያዎ ዘይቤ ሊባል ይችላል። በእንዚራ ስብሐትም ውስጥ የአያዎ አገላለጾች ይስተዋላሉ።

- ለምሳሌ: -
 - እለኒ ሞቱ የሐይው ወእለኒ ተሐጉሉ ብኪ ይትረከቡ፣
 - እለኒ ይርጎቁ ብኪ ይቀርቡ፣

¹⁸ የኢ.ኦ.ተ.ቤ.ክ የ2000 ዓመት ታሪክ መጽሐፍ።

በሐብለ ፍቅርኪ እለ ወድቁ ይሰሐቡ።
ዘኢያመጽለዎ ዋዕይ ወኢያውዓያ ነፋሰ ሰልቢባ።

ትርጉም፡- የሞቱት ባንቺ ይድናሉ የጠፉትም ባንቺ ይገኛሉ
የራቁትም ባንቺ ይቀርባሉ።
የወደቁትም በፍቅር ገመድሽ ይሳባሉ
ንዳድ ያላጠወለጋት ሰልቢላ የተባለ ነፋስም ያላቃጠላት።

ከላይ በቀረበው ግጥም ውስጥ የምንረዳው በየሥንኞቹ ውስጥ ያሉት ሐሳቦች በሙሉ የማይሆኑ ነገሮች እንደሚሆኑ መሆናቸውን ነው። በዚህም የሞቱት እንደሚድኑ ፣ የጠፉት እንደሚገኙ። የራቁት እንደሚቀርቡ በማለት የተገለጹት ሐሳቦች ሁሉ ከነባራዊ እውነታ አንጻር እርስ በእርሳቸው የተጻረሩ ሐሳቦች ናቸው። በተጨማሪም ንዳድ ያላጠወለጋት በሚለው ሥንኝ ንዳድ የማይጠወልገው ነገር እንደሌለ የታመነ ቢሆንም ደራሲው ከዚህ እውነታ ባፈነገጠ ሐሳብ ገልጿታል። ሰልቢላ የተባለው ነፋስም ያላቃጠላት በሚለው ስንኝም ሰልቢባ ክፉ ነፋስ ሲሆን ማዕበል እያስነሳ አደጋ የሚያስከትል እጽዋትንም የሚያቃጥል ነው (ኪዳነ ወልድ 1948፣886)። ነገር ግን ደራሲው ሰልቢባ የተባለው ነፋስ ያላቃጠላት በማለት ከእውነታ ያፈነገጠ ሐሳብን ይገልጻል። በዚህ መሠረት አንዱ ከአንዱ በተጻረረ መልኩ በግጥም ውስጥ ሲገኝ አያዎ ዘይቤ ይባላል።

8.8 ግነት

አንድ ሐሳብ ካለው ነባራዊ ሁኔታ አፈንግጦ ወይም ተጋኖ ሲገለጽ ግነት ይፈጠራል። በጽሑፍ ውስጥ ማግነን የሚችሉ ቃላትን የምንጠቀመው ሐሳብች ትኩረት እንዲያገኝ እና በአንባቢውም ዘንድ አይረሴ የሆነ ሁኔታን ለመፍጠር ነው (Burgers 2016፣166፣ Mezo 1999፣ Burgers 2016፣166፣ ዘሪሁን 1998)። በቅኔ ቤትም ሐሳብን ለማጣፈጥ እና አድማጭን ለመያዝ ሲባል ባለቅኔው መኳከት ወይም ማግነን አለበት፤ ቅኔም ካለተኳሽ ቅኔ አይደለም ይባላል። ይህም ባለቅኔው ቅኔውን ከፍ አድርጎ ሊያሳይለት እና ሊያጎላለት ወይም ሊያገዝፍለት በሚችል ነገር በመጠቀም ቅኔው ያማረ ለሰሚውም የሠመረ እንዲሆን ያስችለዋል¹⁹ ። በሥነ ግጥም ውስጥ ሐሳብን በግነት መግለጽ የሰሚን ወይም የአንባቢን ቀልብ ለመያዝ ማለፊያ ዘዴ ነው።

¹⁹ ስለ ቅኔ ብያኔ እና ምንነት የበለጠ መረጃ ለማግኘት (ኤልያስ እና ከፍያለው 1992 እና አድማሱ 1963) መጽሐፎችን ይመልከቱ።

የዘመናዊ ሥነ ጽሑፍ መገለጫዎች በጥንታዊ ድርሳናት ውስጥ በእንዚራ ስብሐት ውስጥ በርካታ ግነትን የተላበሱ አገላለጾች ይገኛሉ። ከእነዚህም፡-

ምሳሌ፡- ኦ ድንግል ነገረ ውዳሴኪ ኢይትከሀል ለፈጽሞ፡
ኢ በነቢብ ወኢ በተርጉሞ።
ኦ እግዝእትየ ማርያም ሰዋስው ዘደወለ ምሕሳ፡
ዘይለክፍ ሰማየ ከተማ ርእሳ ።

ትርጉም፡- ድንግል ሆይ በንግግር ቢሆን ወይም በመተርጎም የውዳሴሽን ነገር አይቻል መፈጸም።
እመቤቴ ማርያም የምሕሳ ቦታ መሰላል አንቺ ነሽ፡
የራሷ ጫፍ ሰማይን የነካሽ።

በመጀመሪያ ሁለቱ ሥነኞች ውስጥ ደራሲው ለመግለጽ የፈለገው የቅድስት ማርያም ውዳሴዋ ብዙ መሆኑን ሲሆን ነገር ግን በማጋነን ውዳሴሽን በመናገር እና በመተርጎም አያልቅም በማለት ገለጸው። በማከልም የራሷ ጫፍ ሰማይን የነካሽ መሰላል በሚለው ሥነኛ ምንም ቢረዝም ሰማይን የሚነካ መሰላል እንደማይኖር እንረዳለን። ነገር ግን በዚህ ገለጻ ውስጥ የመሰላሉ ጫፍ ከምድር እስከ ሰማይ መድረሱ የሰማይ እና ምድር መገናኘታቸውን ለመግለጽ ሲሆን ድንግል ማርያም ጌታ ኢየሱስ ክርስቶስን በወለደችው ጊዜ ሰማያውያን መላእክት እና ምድራውያን እረኞች በአንድነት ዝምሬ አቅርበዋል (ሉቃስ 2:13-16)። ይህንን ግንኙነት ለመግለጽ ጫፍ ሰማይን የሚነካ መሰላል አንቺ ነሽ አለ አንጂ በነባራዊው ዓለም ሰማይን የሚነካ መሰላል አንደሌለ እንረዳለን። ከላይ እንደቀረቡት ምሳሌዎች ሐሳብ ተጋንኖ ሲቀርብ ግነት ይባላል።

8.9 ድምፀ ቀድ (Onomatopoeia)

ይህ የዘይቤ ዓይነት ከአንድ ድርጊት ወይም ነገር ጋር ተዛምዶ ያለውን ድምፅ የሚመስል ቃልን በመጠቀም የሚፈጠር ዘይቤ ነው (ዘሪሁን 1998) ። የተሰመረባቸው ይመልከቱ።

ምሳሌ፡ - ዙብኪ ይነፍሕ ለነፋስ ሕይወት መጻዛሁ
ዘይነፍሕ መንፈስ ሐመዳ ወአእናኮዕ ዘኢኮኑ ሱቱፋኒሁ

ትርጉም፡-
ከእሱ ጋር የማይተካክሉ የአመዳይ እና የኩብኩባ ነፋስን የሚያነፍሰው መጻዛው የሚያምር የሕይወት ነፋስ በአንቺ ይፍሳል
ይነፍሕ ለነፋስ ነፋስን ያነፍሳል
ጎድጎድኩ አንቀጸ ጽርሕኪ የቤትሽን በር አንኳኳሁ

ከላይ በቀረቡት ምሳሌዎች ውስጥ የተመረቀው ሁሉ ድምፅ ቀድነት አላቸው። ለዚህም ምክንያቱ ስናነባቸው የሚፈጠረው ድምፅ “ይነፍሕ” ብልን ከሚነፍስ ነፋስ እና “ጎድጎድኩ” ብልን ከሚንጎን ድምፅ ጋር የሚመሳሰል ወይም ቃሉ ከድምፁ የተቀዳ ስለሆነ ድምፅ ቀድ ሊባል ይችላል።

8.10 ንቡር ጠቃሽ

ከነበሩ ወይም በታሪክ ከሚታወቁ ሰዎች ማንነት፣ ድርጊት፣ ሁኔታ፣ ወዘተ. ተቀድቶ በግልጽ ሲጠቀስ ንቡር ጠቃሽ ይባላል (ዘሪሁን 1998) ። በግጥም ውስጥ ደራስያን ንቡር ጠቃሽ ዘይቤን ከዐዩት፣ ከሰሙት እና ከአነበቡት ገጠመኞቻቸው በመውሰድ በሥነ ግጥም ይመሠርታሉ። በተመሳሳይም አባ ጊዮርጊስ በዘመኑ ካስተዋላቸው ክስተቶች በመነሣት የሚከተለውን ንቡር ጠቃሽ ተጠቅሟል፡-

አ ወለተ መርዓ እምቤተ ከብካብኪ ኢታውዕእኒ ዐጸደ ጸናፌ፤

ገብርኪ አነ እስከ ለዓለም ምስለ አግዓዝያን እስመ አልብዩ ሱታፌ፤

አንሰ እፈቅድ እትቀነይ ለኪ ከመ ገብር ስቁረ አንፍ በመስፌ።

ትርጉም፡- የደስታ ብላቴና ሆይ ከደስታ ቤትሽ ዳርቻ ወደሚሆን ቦታ አታውጪኝ አገልጋይሽ እኔ ነጻ ከወጡት ጋር አንድነት ለዘላለም የለኝም እና አኔስ አፍንጫውን በወስፌ እንደተሸነቆረ ባሪያ አገለግልሽ ዘንድ ስለምፈልግ።

የባሪያ ታሪክ በኢትዮጵያ ውስጥ ከጥንት ጀምሮ የነበረ ክስተት ነው (Pankhurst 1964 ፣ 1968) ። በእነዚህ ሥንኞች ውስጥ ደራሲው በዘመኑ የተመለከተውን የባርነት ሁኔታ ከራሱ ፍላጎት ጋር በማገናዘብ ጠቁሟል። በዘመኑ (በ14^{ኛው} መቶ ክ/ዘመን) ባሯች የባርነት ምልክት አፍንጫቸውን ተሸንቀረው ይገዙ እንደነበር እንረዳለን። ይህን ያለበት ምክንያትም በዘመኑ የነበረውን የባርነት ሥርዓት እንደተመለከተ እና በተለይም ከነገሥታቱ ዘንድም ቀረቤታና መምህራቸውም ስለነበረ በዙሪያው ካስተዋለው ሁኔታ ቀድቶ የገለጸው ሊሆን እንደሚችል መረዳት ይቻላል። ይህንንም በማሰብ አባ ጊዮርጊስም እንደ ባሯቹ ማገልገልን እንጂ ከአገልጋይነት ነጻ ከወጡት ጋር ሕብረት እንደሌለው፣ ከሚያገለግልበትም ሕይወት እንዳይወጣ መለመኑንም እንረዳለን።

9. በእንዚራ ስብሐት ውስጥ የሚገኙ ዕሴቶች

የአንድ መጽሐፍ ይዘት ሲተነተን በውስጡ ያለው ዕሴቶች ቢታዩ መልካም ይሆናል። ከቃሉ እንደምንረዳው ዕሴት የአንድ ነገር ዋጋ (ጥቅም) ማለት ነው (ኪዳነ ወልድ፣ 1948) ። በመሆኑም አንድ ጽሑፍ በውስጡ ያሉትን ዕሴቶች ለይቶ በማውጣት ከተገኘው ሐሳብ ማወቅ መማር ማለት ነው። በዚህ መሠረት በእንዚራ ስብሐት ውስጥ የተገኙ ሦስት መሠረታዊ ዕሴቶች እንደሚከተለው ተለይተው ቀርበዋል።

9.1 ነገረ መለኮታዊ ዕሴት

ነገረ መለኮት ራሱን ችሎ የሚጠና የሞያዊ ዓይነት ነው። በዚህም እንዚራ ስብሐት ክርስቲያናዊ ሥነ መለኮትን ለሚያጠኑ ምሁራኖች ዓይነተኛ ግብአት እንደሚሆን በዚህ ሁኔታ ማሳያት ይቻላል። እንደ ክርስቲያናዊ አስተምህሮ በምስጢረ ሥላሴ እና በምስጢረ ሥጋዌ ትምህርት ውስጥ አብ፣ ወልድ እና መንፈስ ቅዱስ ምንድን ናቸው? ለሚለው ምላሽ በየፊደላቱ ወገን መጀመሪያ ላይ ገላጭ ሐሳብ ተደጋግሞ በግጥም ተጽፎ ይገኛል።

ምሳሌ:- በስመ እግዚአብሔር አብ ሥምረቶ ላዕሌኪ ዘሰብሐ
ወበስመ እግዚአብሔር ወልድ ሥጋ ዚአኪ ዘተሞጥሐ
ወበስመ እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ ጽላሎቶ ዲቤኪ ዘሰፍሐ

ትርጉም:-

ፍቅሩን በአንቺ ላይ በገለጠው በእግዚአብሔር አብ ስም
ሥጋሽን በለበሰው በእግዚአብሔር ወልድ ስም
መጋረጃውን በአንቺ ላይ የዘረጋ በእግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስ ስም።

በዚህ ግጥም ውስጥ የምንረዳው የክርስቲያናዊ አስተምህሮ ቁልፍ የሆነውን የምስጢረ ሥጋዌ ትምህርት እግዚአብሔር አብ ድንግል ማርያምን መውደዱ፣ እግዚአብሔር ወልድም ሥጋዋን መልበሱ (ሰው መሆኑ)፣ እግዚአብሔር መንፈስ ቅዱስም በቅድስት ማርያም ላይ መጸለሉን ነው። ከዚህም በተጨማሪ በነገረ መለኮት ትምህርት ላይ ስለ ልደተ አምላክ (የአምላክ መወለድ) ምስክርነት “ነአምን ክልኤተ ልደታተ” “ሁለቱን ልደቶች እናምናለን” ይባላል። ስለዚህ አስተምህሮ እንዚራ ስብሐት እንዲህ ይገልጻል:-

ምሳሌ:- ኦ : እግዝእትየ : ማርያም : እመ : እግዚአ : ነሱ:-
ዘሀሎ : እምቅድመ : ዓለም : ወእስክ : ለዓለም : ዘይሂሉ።
ኦ : እግዝእትየ : ማርያም : ወላዲተ : ዐቢይ : ንጉሥ:
እምቅድመ : ዓለም : አብ : እንተ : ወለዶ : እምከርሥ።

ትርጉም:- ከዓለም በፊት ኖሮ የሚኖር ዘላለም
 የሁሉ ጌታ እናት እምቤቴ ማርያም።
 አብ ከባሕርዩ የወለደው አስቀድሞ ከዓለም
 የታላቁ ንጉሥ እናቱ አንቺ ነሽ እመቤቴ ማርያም።

ከእነዚህ ሥንኞች የምንረዳው ከድንግል ማርያም የተወለደው ኢየሱስ ክርስቶስ የሁሉ ጌታ (አምላክ) መሆኑን እና እሱም ዓለም ከመፈጠሩ በፊት የኖረ፤ በኋላም ዓለምን አሳልፎ እስከ ዘላለም የሚኖር ጌታ መሆኑን ነው። በተጨማሪም በነገረ መለኮት አስተምህሮ ለእግዚአብሔር ወልድ ሁለት ልደት አለው ተብሎ ይቀርባል “ነአምን ከልኤተ ልደታተ” እንዲል። ይህም የመጀመሪያው ከእግዚአብሔር አብ ያለ እናት የተወለደውን ቀዳማዊ ልደት ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ ከእናት (ከድንግል ማርያም) ያለ አባት የተወለደውን ነው²⁰። የእንዚራ ስብሐት ደራሲም ይህንን የነገረ መለኮት አስተምህሮ በመውሰድ “እምቅድመ ፡ ዓለም ፡ አብ ፡ እንተ ፡ ወለዶ ፡ እምከርሥ።” ብሎ ስለ መጀመሪያው ልደት ሲነግረን፤ “ኦ ፡ እግዝእትየ ፡ ማርያም ፡ ወላዲተ ፡ ዐቢይ ፡ ንጉሥ” ብሎ ስለ ሁለተኛው ልደት ማስተማሩ የእንዚራ ስብሐት ነገረ መለኮታዊ አስተምህሮው ነው።

9.2 ግብረ ገባዊ ዕሴቱ

በእንዚራ ስብሐት ውስጥ ሌላው የሚስተዋለው ግብረ ገባዊ ዕሴቱ ነው። ግብረ ገባዊነት ፈርጆ ብዙ መገለጫዎች ቢኖሩትም ሰዎች መልካም ነገርን እንዲያደርጉ እና ከክፉ ድርጊትም እንዲጠበቁ የሚያመላክት ዋጋው ከፍ ያለ ሥርዓት ነው። እንደሚታወቀው ግብረ ገብ የሆኑ ሰዎች በሌላ ሰው ላይ ክፉ ነገርን አያደርጉም፤ እንዳይደረግባቸውም ወደ ፈጣሪያቸው ይጸልያሉ። ስለዚህም እንዚራ ስብሐት እንዲህ ይላል።

ምሳሌ:-

አድገንኒ በጸሎትኪ እምሰብእ እኩያን እለ ጋዕዘ ያስተናሥኡ
 እለ ይትናገሩ ዳጎና በአፍ እንዘ በጎቡዕ ይፀብኡ
 ወእለ ያፈቅሩ በገጽ አንዘ በክቡት ይጸልኡ
 ረስዬዮሞ ፍጡነ ውስተ እደ ሰይፍ ይግብኡ
 ከመ ጥቅመ ሰናዖር ይደቁ ወከመ ማኅፈደ ሰሊሆም ይትገፍትኡ
 ወበከመ ፀበለ ዐውድ ይዘርዑ ወከመ ጢስ እቶን ይጥፍኡ

²⁰ ልደትን በተመለከተ ዝርዝር መረጃን ለማግኘት ‘የአድማሱ ጀንበሬን መድሎተ አሚን ከገጽ 154 — 157’ ያለውን ይመለከቱ።

ትርጉም:-

ጭቅጭቅ ከሚያሥነሠ ከፋዎችም በጸሎትሽ አድኚኝ
 በአፋቸው መልካምን የሚናገሩ በሆዳቸው ግን የሚጣሉ
 በፊታቸው እየወደዱ በውስጣቸው ግን የሚጠሉ
 አድርጊያቸው ፈጥነው ከሰይፍ እጅ ይገቡ ዘንድ
 እንደ ሰናዖር ግንብ ይወድቁ እንደ ሰሊሆምም አዳራሽ ይገፈቱና ዘንድ
 እንደ ሜዳ ትቢያ ይበተኑ እንደ ምድጃ ጢስም ይጠፉ ዘንድ።

በዚህ ግጥም ውስጥ የመጀመሪያዎቹ ሦስት ሥንኞች ስለ ግል ሕይወት ከክፉ ነገር መጠበቅ እንደሚገባ መልካም ነገርን ለማግኘት የሚደረገውን ምኞት ሲያስተምር፤ በማስከተልም የቀረበው ሥንኝ የርግማን ቃል መሆኑን እንረዳለን። በመሆኑም ሥንኞቹ ሰዎች ግብረ ገብ ከሆኑ ከሚያገኙት ጥቅም እና ካልሆኑም ከሚደርስባቸው ቅጣት ጋር የተገናዘበ ነው። ስለዚህ ክፉን ወይም ኢግብረ ገባዊ የሆኑ ሰዎች በሰዎችም በፈጣሪም ዘንድ የተጠሉ እና ሰማያዊ ቅጣትም እንዳለባቸው ስለሚያስተምር ሰዎች ከክፋት፣ ከሀሜት፣ ከወንጀል፣ ከሙስና ወዘተ. ክፉ ድርጊት ርቀው እንዲኖሩ ልንማርበት እንችላለን። በአጠቃላይ ሰዎች ግብረ ገብ መሆን እንዳለባቸው የሁሉም ሃይማኖቶች ቁልፍ አስተምህሮ መሆኑ ይታወቃል።

9.3 ትምህርታዊ ዕሴት

እንዚራ ስብሐት በሁሉም የኢትዮጵያ ፊደላት በቅደም ተከተላቸው መሠረት በትኩረት የተሠራ በመሆኑ ፊደላቱን ለማሳወቅ እና የፊደላቱን ቅርጽ እና ድምፆች በየሥንኞቹ መጨረሻ ላይ በመደጋገም ለመለየት እንዲቻል የሚኖረውን አስተዋፅኦ በቀላሉ መረዳት ይቻላል። በዚህም ድርሰቱ ከውዳሴ ባሻገር ፊደላትን ለማስተማር ያለው አበርክቶ በግልጽ የሚታይ ነው። በተለይም አባ ጊዮርጊስ የነገሥታትን ልጆችን ለማስተማር ከመብቃታቸው ጋር ተያይዞ (Taddesse 1972:224) በዘመኑ ከነበረው ርዕዮተ ዓለምም ጋር የተስማማ ስለነበር ለማስተማሪያነት ሊጠቀሙበት እንደሚችሉ መገመት አያዳግትም ።

የድርሰቱ ዝግጅት ግጥማዊ ከመሆኑ ጋር ተያይዞ ፊደላትን ለማስተማርም ምቹ እና ተገቢም ነው ሊባል ይችላል። ከሥነ ትምህርትም አንጻር በግጥም የቀረበ በመሆኑ ተማሪዎች የተማሩትን ትምህርታቸውን (ፊደላቱን) በቀላሉ ማጥናት ይችላሉ። ምክንያቱም ግጥማዊ ይዘት ያለው ንባብ ተማሪዎች ያላቸውን ግንዛቤ፣ ስሜት፣ ሐሳብ እና አመለካከት ገዢ ከመሆኑ ጋር የተማሩትንም ለመረዳት፣ ለመያዝ እና ለመግለጽ እንዲችሉ ያግዛቸዋል (Miranda n.d)።

በተለይም በዝቅተኛ ደረጃ ለሚገኙ ተማሪዎች የትምህርት ይዘቱ ግጥምዊ ከሆነ ተማሪዎቹ የመረዳት ችሎታቸውን ከማዳበር ጋር ሥነ ጽሑፋዊ ቋንቋውን ብቻ ሳይሆን ስለሚኖሩበት ዓለምም ለመረዳት ምቹ ሁኔታን ይፈጥራላቸዋል። ከዚህም ባሻገር ግጥምዊ ድርሰት ለመማር - ማስተማር ሒደት በርካታ አገልግሎት አለው። ከእነዚህም፡-

ሀ. የቋንቋን ግንዛቤ ማሳደግ

ግጥምዊ የሆነ ንባብ ተማሪዎች የንግግር እና የጽሑፍ የቃላት ሀብት እንዲኖራቸው ሊረዳቸው ይችላል (Applebee et al. 2003) ። ከዚህ አንጻር ይህ የአባ ጊዮርጊስ ድርሰት የሆነው እንዚራ ስብሐት ግእዝን ለሚያስተምሩ መልካም ዕድል ነው ሊባል ይችላል።

ለ. ጥልቀት ያለው ትንተናን ማድረግ

ግጥም የተማሪዎችን አንድን ሐሳብ በጥልቀት የመተንተን ችሎታቸውን ከፍ ያደርጋል (Langer 2001) ። በተጨማሪም ዘይቤን ለመረዳት እና በቀጣይም ለመጠቀም ግጥም ያለው አስተዋፅኦ ከፍተኛ ነው። እነዚህንም ዘይቤዎች በመለየት ተማሪዎች በእንዴት ያለ ሁኔታ መጠቀም እንደሚችሉ አገልግሎታቸውንም ለማወቅ እና ለመለየት ሲሉ የማሰላስል እና የማሔስ ችሎታቸውን ሊያዳብሩ ይችላሉ።

ሐ. ፈጠራ እና ተነሣሽነትን ማዳበር

በመማሪያ ክፍል ውስጥ ለሚደረገው መስተጋብር ግጥም ያለው ድርሻ ከፍተኛ ነው። ተማሪዎችም ግጥምን የመጻፍ እድል ሲያገኙ የፈጠራ አቅማቸው አብሮ እየዳበረ ይሔዳል። በተለይም ልጆች በግጥም መልክ የቀረቡ ንድፈ ሐሳቦችን የማቅለም፣ ቀላል ተለዋጭ ሐሳቦችን የመጠቀም፣ ተምሳሌታዊ እና የምልክት ቋንቋን የመለየት አቅማቸውን በጋለ ስሜት እንዲከውኑ ምቹ ሁኔታን ይፈጥራላቸውል (Elena 2013)።

መ. ማኅበረሰብን መረዳት

ግጥም በክፍል ውስጥ ተማሪዎች ከሌሎች ጋር የሚኖራቸውን ግንኙነት ቀላል እና ምቹ ያደርገዋል። ከዚህም ባሻገር ግጥም ተማሪዎች ስለ አካባቢቸው እንዲረዱ ያነሣላቸዋል ስለ ሰውም ባሕርይ እንዲያውቁ ይረዳቸዋል (Schrijvers et al. 2019፣ 33)። በተጨማሪም ሰለሌላው ማኅበረሰብ ለመረዳት እና ለመገንዘብም ያግዛቸዋል።

በአጠቃላይ የግጥምን ትሩፋት በ14^{ኛው} መቶ ክፍለ ዘመን ላይ የተገነዘቡት አባ ጊዮርጊስ፣ በዘመኑ የነበረውን የማኅበረሰቡን ዳራዊ

የዘመናዊ ሥነ ጽሑፍ መገለጫዎች በጥንታዊ ድርሳናት ውስጥ

ዕውቀት፣ ፍላጎት፣ ስሜት እና ወዘተ. ግምት ውስጥ በማስገባት ይህንን እንዚራ ስብሐት መድረሳቸው የደራሲውን የጠለቀ ዐዋቂነት ያሳያል። በተለይም እንዚራ ስብሐት ካለው የበሰለ የቋንቋ አጠቃቀም እና የተለያዩ የቋንቋ ደረጃ ግእዝን ከታች ጀምሮ እስከ ከፍተኛ የትምህርት ተቋም ለሚያስተምሩ መምህራን ጥሩ ግብአት ሊሆናቸው ይችላል።

10. መደምደሚያ

የአባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫ ወጥ ድርሰት የሆነው እንዚራ ስብሐት በ14^{ኛው} መቶ ክፍለ ዘመን የሥነ ጽሑፍ እድገት የደረሰበትን የላቀ ደረጃ ቁልጭ አድርጎ ያሳያል። በዚህም አፍሪቃውያን በሳል የሆነ ጥንታዊ ሥነ ጽሑፍ እንዳላቸው እና የምዕራባውያን የሥነ ጽሑፍ ሀብት ብቻ የበለጸገ አለመሆኑን የሚያስገነዝብ ነው። ይህ ጥንታዊ ድርሰት ከዘመኑም ጋር ቢሆን ሊተካከል የሚችል ዘመን አይሸፊ ሥነ ጽሑፍ ሀብት መሆኑን በልበ ሙሉነት ማስረዳት ይቻላል። እንዚራ ስብሐት የተለያዩ ቅዱሳት መጻሕፍትን በማጣቀስ እና ከሚፈለጉበት ዐውድ ጋር በማገናዘብ እና በማቀናጀት አግባብ ባለው ሁኔታ መዘጋጀቱ የደራሲውን የመጻፍ ችሎታን ፍንትው አድርጎ ያሳያል።

እንዚራ ስብሐትን ለመረዳት ግእዝ ቋንቋን ማወቅ መሠረታዊ ቢሆንም ግጥማዊ ሥልቱ፣ ጥልቅ ይዘቶቹ፣ በተለያዩ ቅርጾች መቅረቡ፣ የቃላት ምጥንቱ፣ ዘይቤያዊ ውበቱ ሁሉ ተዳምሮ ቀልበ ገብ ስላደረገው ከበሳል ጽሑፎች ሊመደብ ይችላል። በተለይም በድርሰቱም ውስጥ የተለያዩ የዘይቤ ዓይነቶች ከመገኘታው ጋር ደራሲው የዘይቤን ጥቅም በውሉ የተረዳ መሆኑንም ያሳያል። በዚህም በእንዚራ ስብሐት ውስጥ ያለው ዘይቤ ምስልን የመክሰት ዐቅም ከተራ ጽሕፈት እና ንግግር የተለየ ውበቱን ያጎላዋል። የቃላት ምርጫውም ከፍተኛ በመሆኑ ደራሲው ሐሳቡን ለማጎላት እና ከአንባቢው ስሜት ጋር የተዋደደ እንዲሆን ያደርገው ጥረት ከፍተኛ መሆኑን መገንዘብ ይቻላል። የድርሰቱ ይዘት ሃይማኖታዊነቱ የጎላ ቢሆንም በውስጡ የተገኙት ዕሴቶች እንዚራ ስብሐት ያለውን ዋጋ ከፍ ያደርገዋል። ከዚህም ጋር ድርሰቱ ካዘላቸው ዘርፈ ብዙ ጠቀሜታዎች አንጻር ዜጎች ያላቸውን ቅርሶች እንዲጠብቁ፣ እንዲመረምሩ እና እንዲያውቁ ይጋብዛል። በማከልም ዜጎች በማንነታቸው እንዲኮሩ እና ማንነታቸውን ከሚሸረሸሩ ጎጂ አስተሳሰቦች እንዲጠበቁ አበርክቶ የጎላ ሊሆን ይችላል።

በአጠቃላይ እንዚራ ስብሐት የተዘጋጀው በሁሉም የግእዝ ፊደላት መሠረት በመሆኑ ከሌሎቹ ጥንታውያን የጽሑፍ ሀብቶች የተለየ ያደርገዋል። ከዚህም ባሻገር የተለያዩ ጉዳዮችን እና ዐውዶችን ያካተተ ዘመን አይሸፊ ሥነ ጽሑፍ ስለሆነ በተገቢው ሁኔታ በመጠበቅ፣

በመንከባከብ እና ለመጨው ትውልድም በማስተዋወቅ ለተጨማሪ ጥናትና ምርምር ምቹ ማድረግ ያስፈልጋል።

ምስጋና

ለዚህ ጥናት አስፈላጊውን መረጃ ሁሉ ለመስጠት የተባበሩኝን የጋሥጫ አባ ጊዮርጊስ እና አባ ጸሎተ ሚካኤል አንድነት ገዳም አባ እምነት መጋቤ ሐዲስ መምህር አባ ወልደ ሐዋርያት፣ የደሴ ደብረ መድኃኒት መድኃኔዓለም ቤተክርስቲያን አስተዳዳሪ መምህር ቆሞስ አባ ኤልያስ ታደሰ እና የኢ.ኦ.ተ.ቤ.ክ ቴሌቪዥን መርሐ ግብር ሠራተኛ መምህር መዝገቡ ጌታቸውን ከልብ አመሰግናለሁ።

ዋቢ መጻሕፍት

- መጽሐፈ መነኩሳት (አንደኛ መጽሐፍ) ። ማር ይስሐቅ ። 1982 ። አዲስ አበባ፣ ተስፋ ገብረ ሥላሴ ማተሚያ ቤት።
- መጽሐፈ ቅዳሴ በግእዝ እና በአማርኛ። 1986 ። አዲስ አበባ፣ ተስፋ ገብረ ሥላሴ ማተሚያ ቤት።
- መጽሐፈ ድን ዘቅዱስ ያሬድ። 2008 ። አዲስ አበባ፣ ትንሣኤ ማተሚያ ቤት።
- ምዕራፍ ዘቅዱስ ያሬድ ። 1962 ። አዲስ አበባ ፣ ትንሣኤ ዘጉባኤ ማተሚያ።
- አድማሱ ጀንበሬ (መልአከ ብርሃናት) ። 1963 ። መጽሐፈ ቅኔ ዝክረ ሊቃውንት። አዲስ አበባ፣ ብርሃን እና ሰላም ማተሚያ ቤት።
- አድማሱ ጀንበሬ (መልአከ ብርሃናት) ። 2011 ። መድሎተ አሚን (ሁለተኛ ሕትመት) ። አዲስ አበባ፣ ዝጎራ አሳታሚ።
- ኤልያስ ነቢያ ልዑል (አለቃ) እና ከፍ ያለው መራሒ (ቀሲስ) ። 1992 ። ትርጓሜ ቅኔ ፈለገ ሕይወት። አዲስ አበባ፣ ንግድ ማተሚያ ቤት ።
- እንዚራ ሰብሐት። 2006። በአማኑኤል መንግሥተ አብ የተዘጋጀ። አዲስ አበባ፣ ኤመርሰን ማተሚያ ቤት።
- ዓለማየሁ ሞገሥ ። 1961 ። ሐተታ ዘርዐ ያዕቆብ ኢትዮጵያዊው ፈላስፋ ። አዲስ አበባ፣ በጎይለ ሥላሴ ዩኒቨርሲቲ ለመመረቂያ ጽሑፍ የተዘጋጀ።
- ዓለም እሸቱ። 1997 ። መሠረታዊ የምርምር እና የዘገባ አጻጻፍ ። አዲስ አበባ፣ ንግድ ማተሚያ።
- ኪዳነ ወልድ ክፍሌ። 1948 ። መጽሐፈ ሰዋሰው ወግሥ ወመዝገበ ቃላት ሐዲስ ። አዲስ አበባ፣ አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት።
- ዘሪሁን አስፋው ። 1998 ። የሥነ ጽሑፍ መሠረታዊያን ። አዲስ አበባ፣ አኦሮ ፕሬስ።
- የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ። 2000 ። የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ ከልደተ ክርስቶስ እስከ 2000 ዓ.ም. ። አዲስ አበባ፣ ትንሣኤ ዘጉባኤ ማተሚያ ቤት ።
- ገድለ አባ ጊዮርጊስ ዘጋሥጫ እና ገድለ አቡነ በጸሎተ ሚካኤል (ግእዝና አማርኛ) ። 2004። (በደብረ ባሕርይ አባ ጊዮርጊስ እና አባ በጸሎተ ሚካኤል አንድነት ገዳም የተዘጋጀ) አዲስ አበባ ፣ ማኅበረ ቅዱሳን።
- ጌታቸው ጎይሌ። 2006። ሐተታ ዘርዐ ያዕቆብ በመባል ስም የሚታወቀው የወርቁ የሕይወት ታሪክ ። ኮሌጅቪል፣ ሚኖሶታ።

- ፈቃደ ሥላሴ ተፈራ። 2010። *ጥንታዊ የብሪና መጻሕፍት አዘጋጃጀት። አዲስአበባ፣ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ፕሬስ።*
- ፋንታሁን እንግዳ። 2011። *ሥነ-ጽሑፍ መጻፍት - ቃላት ከጥንታዊ ሥነ-ጽሑፍ ጋር። አዲስ አበባ፣ ቦሌ ማተሚያ ቤት።*
- Abrams, M. H. & Harpham. 2005. *A glossary of literary terms*. USA: Thomson Higher Education.
- Applebee, A. N., Burroughs, R., & Stevens, A. S. 2000. *Creating continuity and coherence in high school literature curricula*. *Research in the Teaching of English*, 34(3), 396–429.
- Burgers, C., Brugman, B. C., Lavalette, K. Y., & Steen, G. J. 2016. *HIP: A Method for Linguistic Hyperbole Identification in Discourse*. *Metaphor and Symbol*, 31(3), 163-178. doi:10.1080/10926488.2016.1187041.
- Bekele Gutema and Charles C. Verharen. 2013. ‘Introduction’፣ in *African Philosophy in Ethiopia* Ethiopian Philosophical Studies II. United States of America.
- Elena, Aguilar. 2013. *Five Reasons Why We Need Poetry in Schools*, presented on April 8, 2013. <https://www.edutopia.org/blog/five-reasons-poetry-needed-schools-elena-aguilar>.
- Gardner, David. 1999. *Plagiarism and How to avoid it*. University of Hong Kong. <https://www.researchgate.net/publication/228987899>.
- Gail M. Presbey and George F. McLean. 2013. *In Memory the Significance of Claude Sumner’s Contribution to African Philosophy*: in *Cultural Heritage and Contemporary Change Series II*. Africa, Volume 15. Cardinal Station Washington, D.C. 20064, USA.
- Getatchew Haile. 1981. ‘*Fakkare Haymanot or the Faith of Abba Giyorgis Säglawi*’, in *LE MUSEON*, 94/1981, P.235-236.
- Gautam, K. R. 2014. *Figures of speech in Flax-Golden tales*. An unpublished M.Ed. thesis. Sapta Gandaki Campus, T.U.
- Gibaldi, J and and Walter S. A. 1977. *MLA Handbook for writers of Research Papers*. New York: The Modern Languages Association of America.
- Gray M. 2003. *A Dictionary of literary terms*. India: Pearson Education Limited.

- Lakoff, George and Mark Johnson. 1980. *Metaphors we live by*. Chicago and London: Chicago University Press.
- Langer, J. A. 2001. *Beating the odds: Teaching middle and high school students to read and write well*. American Educational Research Journal, 38(4), 837–880. <https://doi.org/10.3102/00028312038004837>.
- Lucy Dowling. 2017. *The Importance of Poetry in Primary Schools, presented on Sep 12, 2017*: available in (<https://amazing.org.uk/blogs/inspiration/the-importance-of-poetry-in-primary-schools>).
- Marcus Van Den Oudenrijn, ed. 1960. *Helenaethiopia reginae quae feruntur preces et carmina*, tr. M. van den Oudenrijn, Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, 211, Scriptores Aethiopici, 40 (Louvain: Secrétariat du CorpusSCO).
- Messay Kebede. 2004. *Africa's Quest for a Philosophy of Decolonization*. Editions Rodopi B.V., Amsterdam - New York, NY 2004, Printed in the Netherlands.
- Mezzo, Richard, E. 1999. *"Fire I' the Blood": A Hand Book of Figurative Language*. Barriged, Guam 96921-4814: Universal Publisher.
- Miranda Sinclair. (n.d.). *The Importance of Poetry in Education for Middle & High School Students*: available in (<https://classroom.synonym.com/importance-poetry-education-middle-high-school-students-12098.html>).
- Pankhurst, R. 1964. *The Ethiopian Slave Trade in the Nineteenth Century and Early Twentieth Centuries: a Statistical Inquiry*, in IX Journal of Semitic Studies No. 1, 220-228 (Manchester University Press, Spring 1964). <https://blogs.loc.gov/law/2012/01/ethiopian-emperors-and-slavery/>.
- Pankhurst, R. 1968. *Economic History of Ethiopia: 1800-1935*. Addis Ababa: HSIU Press, 1968) Pp. 14-88, 108-120.
- Quine, W. V. O. 1960. *Word & object*. Cambridge: MIT Press.

-
- Ragmi, Lok R. 2014. *Analysis and use of Figures of Speech*. Tribhuvan University: Article in Journal of NELTA Surkhet, Vol. 4, Pp. 76-80. <https://www.researchgate.net/publication/281689958>.
- Schrijvers, M., Janssen, T., Fialho, O., & Rijlaarsdam, G. (2019). *Gaining insight into human nature: A review of literature classroom intervention studies*. *Review of Educational Research*, 89(1), 3-45. <https://doi.org/10.3102/0034654318812914>.
- Sumner Claude. 1976. *Ethiopian Philosophy*, Vol. II : Authorship and Text, 1976, P.65.
- . 1994. *Classical Ethiopian Philosophy*. Los Angeles: Adey Publishing Co. See also the same title published in 1985, Addis Ababa: Commercial Printing Press.
- Taddesse Tamrat. 1972. *Church and State in Ethiopia 1270-1527*, Oxford at the Clarendon Press.
- Throad, A. 2004. *Poetry and minor forms of English literature*. Oxford: Oxford University Press.
- Wolosky, Shira. 1954. *The Art of Poetry: How to Read a Poem*. Oxford: OUP.

